

Katarzyna Dąbrowska, Janusz Sierośławski

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
w
Lublinie

**UŻYWANIE ALKOHOLU I NARKOTYKÓW
PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ
RAPORT Z BADAŃ ANKIETOWYCH
ZREALIZOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM
W 2019 R.**

EUROPEJSKI PROGRAM
BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH
ESPAD

WARSZAWA 2019

Badanie zostało sfinansowane przez Województwo Lubelskie

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	6
CEL BADANIA	7
POPULACJA I PRÓBA	7
PROCEDURA BADAWCZA	8
WYNIKI	10
Palenie tytoniu	10
Picie napojów alkoholowych	18
Używanie innych substancji psychoaktywnych	36
Problem dopalaczy	50
Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi	53
Doświadczenie problemów związanych z piciem alkoholu	59
Dostępność substancji psychoaktywnych	62
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych	71
Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych	75
Rodzice a używanie substancji przez młodzież	77
Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo.....	83
Gry hazardowe	89
Wiarygodność wyników.....	94
Dynamika zjawiska w latach 2015-2019.....	96
Województwo Lubelskie na tle innych województw.....	102
WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	124

STRESZCZENIE

W maju i czerwcu 2019 r. w ramach międzynarodowego projektu: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów w wieku 15, 16 lat oraz w wieku 17, 18 lat z województwa lubelskiego. Badania ESPAD podjęto w 1995 r. z inicjatywy Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) działającej przy Radzie Europy. Na poziomie europejskim badania koordynowane są przez szwedzki ośrodek badań nad alkoholem i narkotykami (CAN) ze Sztokholmu.

Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych, ale także ocena czynników wpływających na rozpowszechnienie, ułożonych zarówno po stronie popytu na substancje, jak i ich podaży.

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 79,5% uczniów z młodszej grupy i 94,7% uczniów ze starszej grupy. Picie napojów alkoholowych jest na tyle rozpowszechnione, że w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem piło 48,6% młodziej młodzieży i 79,8% starszej. Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród ogółu młodzieży jest piwo, a najmniej – wino. Spory odsetek badanych przyznaje się do upicia się. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem chociaż raz upiło się 11,3% uczniów z młodziej kohorty i 21,7% ze starszej grupy wiekowej.

Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Chociaż raz w życiu paliło 48,8% gimnazjalistów i 70% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 20,5% uczniów z grupy młodziej i 39,3% ze starszej. Palenie tytoniu i picie napojów alkoholowych jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia chociaż raz w życiu stały się udziałem 5,9% uczniów z młodziej kohorty i 10% ze starszej kohorty.

Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Wyniki badania wskazują na znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania substancji nielegalnych, niż legalnych, szczególnie alkoholu i tytoniu. Większość badanych nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia większość stanowią osoby, które co najwyżej eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 23,4% młodszych uczniów i 41,1% starszych uczniów. W młodszej kohorcie na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia wśród substancji nielegalnych jest ekstazy (3,2%), a w starszej grupie- amfetamina (3,8%). Aktualne, okazjonalne używania substancji nielegalnych, czego wskaźnikiem jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy, także stawia przetwory konopi na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia. W klasach młodszych używa tego środka ponad 16% uczniów, w klasach starszych – 29,7%. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem 10% uczniów klas trzecich gimnazjów i 16,1% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych używało marihuany lub haszyszu. Zarówno eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi, jak ich okazjonalne używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Odsetki uczniów, którzy kiedykolwiek używali dopalaczy kształtują się na poziomie 4,5% w młodszej kohorcie i 5,8% w starszej.

Uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Badani narażeni są przede wszystkim na oferty napojów alkoholowych, spośród substancji nielegalnych uczniom najczęściej proponowane są przetwory konopi oraz alkohol produkowany nielegalnie domowym sposobem.

Większość młodzieży jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych.

O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania, niż rodzaj substancji.

Oczekiwania wobec alkoholu oraz marihuany i haszyszu formułowane przez młodzież szkolną odwołują się w większym stopniu do pozytywnych konsekwencji niż ewentualnych szkód.

Okolo jednej trzeciej młodzieży grała chociaż raz w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać. W czasie ostatnich 30 dni takie zachowanie zadeklarowało 5,5% młodszych uczniów i 7% uczniów starszych.

WPROWADZENIE

Idea paneuropejskiej współpracy w badaniach szkolnych na temat używania substancji psychoaktywnych powstała wśród badaczy tej problematyki skupionych wokół Rady Europy (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs - Pompidou Group). Sprowadza się ona do uzgodnienia i na ile to możliwe wystandaryzowania metodologicznych warunków badań w różnych krajach, tak aby ich wyniki uczynić maksymalnie porównywalnymi. Badania zainicjowane przez tę grupę przyjęły formę wieloletniego programu badawczego zatytułowanego: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) i prowadzone są co cztery lata według tych samych wystandaryzowanych technik, co umożliwia porównywalność nie tylko w przestrzeni ale i w czasie. Polska włączając się do tego projektu uzyskała możliwość śledzenia zarówno rozmiarów zjawiska jak i jego trendów rozwojowych na szerokim tle sytuacji w Europie i w poszczególnych jej krajach.

ESPAD jest pierwszym ogólnopolskim badaniem spełniającym warunki międzynarodowej porównywalności i jednocześnie podjętym z intencją śledzenia trendu w zakresie używania substancji przez młodzież szkolną. Badanie ESPAD zrealizowano w Polsce: w 1995 r. w 1999 r., 2003 r., 2007 r., 2011 r. i 2015 na próbach losowych uczniów dwóch kohort wiekowych. W 1995 r. badanie objęło 26 krajów europejskich, w tym Polskę, w 2011 r. w badaniu uczestniczyło już 39 krajów naszego kontynentu. Badanie ESPAD wspierane jest przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA), bowiem dostarcza danych w zakresie jednego z pięciu kluczowych wskaźników, tj. używania narkotyków w populacji generalnej.

Jak pokazały wyniki dotychczasowych badań ogólnopolskich picie alkoholu przez młodzież stało się niemal statystyczną normą. Używanie substancji nielegalnych stawało się coraz bardziej widocznym problemem. Pod względem rozpowszechnienia używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza polskie piętnastolatki plasowały się na pierwszym miejscu w Europie. Wszystkie te napawające niepokojem zjawiska podlegają dynamice, stąd potrzeba monitorowania. Istotną cechą problemu używania substancji psychoaktywnych przez młodzież jest jego nierównomierna dystrybucji na terenie kraju. Generalnie problem ten bardziej rozpowszechniony jest w wielkich miastach. Na zróżnicowania związane

ze stopniem urbanizacji nakładają się zróżnicowania regionalne. Zarówno ogólna strategia zapobiegawcza, jak konkretne działanie profilaktyczne podejmowane zarówno w skali kraju, jak i na poziomie regionalnym i lokalnym wymagają wiedzy o rozmiarach i trendach w rozwoju zjawiska, stąd potrzeba podejmowania także badań w skali lokalnej i regionalnej. Wyniki badań ogólnopolskich mogą okazać się kiepskim przybliżeniem lokalnego obrazu zjawiska.

CEL BADANIA

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby młodych ludzi, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była jednak również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak i psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem.

Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży Województwa Lubelskiego.

POPULACJA I PRÓBA

Założono objęcie badaniem dwóch kohort młodzieży – w wieku 15-16 lat i w wieku 17-18 lat w momencie badania. Podejście kohortowe, przy zdefiniowaniu kohorty przez rok urodzenia, podyktowane było względami międzynarodowej porównywalności. Przy silnym zróżnicowaniu systemów szkolnych w Europie rok urodzenia jest jedynym wspólnym kryterium zapewniającym porównywalność badanych populacji. Schemat losowania przewidywał równomierny rozkład próby w województwie przy maksymalnym jej rozproszeniu. Operatem losowania była lista szkół MEN zawierająca informacje o liczbie klas w każdej ze szkół. Jednostką losowania była klasa szkolna, próba miała zatem charakter klastrowo-warstwowy. Schemat doboru zakładał losowy dobór dwustopniowy. Najpierw losowano szkoły,

a następnie klasy. Szkoły były losowane z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do liczby uczniów z danego poziomu nauczania, tak aby każdy uczeń miał jednakowe szanse znalezienia się w próbie, niezależnie od wielkości szkoły i wielkości klasy. Klasy dobierane były w losowaniu prostym. W klasach badaniu poddawano wszystkich obecnych w tym czasie uczniów, niezależnie od roku urodzenia.

Zrealizowana próba uczniów Województwa Lubelskiego włączona do analiz liczyła 809 uczniów z młodszej kohorty oraz 914 uczniów ze starszej kohorty. Wśród młodszych uczniów 49,9% stanowiły dziewczęta, zaś 50,1% - chłopcy. W grupie uczniów starszych było 52% dziewcząt oraz 48% chłopców.

Na potrzeby porównań międzynarodowych eliminowani z próby są uczniowie drugorocznicy oraz ci, którzy wcześniej rozpoczęli karierę szkolną.

PROCEDURA BADAWCZA

Badanie zostało zrealizowane w 2019 r. metodą ankiety audytoryjnej przez zespół ankieterów rekrutujący się spoza systemu oświaty i wychowania. Jako ankieterzy byli zatrudniani przede wszystkim ludzie młodzi, głównie studenci, o łatwym kontakcie z młodzieżą szkolną. Ankieterzy zostali przeszkoleni oraz wyposażeni w szczegółową pisemną instrukcję. Do ich zadań, poza przeprowadzeniem badania w klasie, należało przygotowanie raportu zawierającego, obok opisu realizacji badania, informacje o klasie oraz o uczniach nieobecnych w trakcie badania. Praca ankieterów była wyrywkowo kontrolowana przez koordynatorów.

Nawiązanie kontaktu z wylosowanymi szkołami należało do obowiązków ankietera. Udział szkoły w badaniu negocjowany był także bezpośrednio przez ankietera. Wylosowane szkoły zostały wcześniej poinformowane o planowanym badaniu oraz o wsparciu Ministerstwa Edukacji dla tego przedsięwzięcia.

W procedurze badania położono bardzo duży nacisk na zapewnienie respondentom maksimum poczucia bezpieczeństwa oraz pełnej anonimowości. Służyły temu:

- wymóg nieobecności nauczyciela w klasie w trakcie badania,
- reguły postępowania ankietera (np. nie mógł on chodzić po klasie i zaglądać uczniom w kwestionariusze),

- specjalna procedura zwrotu wypełnionego kwestionariusza polegająca na umieszczeniu go przez ucznia w kopercie, a następnie zaklejeniu jej.

Uczniowie w instrukcji otrzymali zapewnienie o pełnej anonimowości badań, zarówno na poziomie pojedynczych uczniów, jak również całej szkoły. Oznacza to, że tajemnicą objęte są również wyniki na poziomie szkół.

Ankieterzy po sprawdzeniu kompletności materiałów przekazywali je do Instytutu za pośrednictwem instruktorów lokalnych. Ankiety po zarejestrowaniu zostały poddane procedurze sprawdzenia. Następnie założono i zweryfikowano zbiór danych. Obliczenia wyników badania zostały wykonane za pomocą pakietu statystycznego SPSS for Windows ver. 21.

WYNIKI

Prezentację wyników rozpoczniemy od rozpowszechnienia używania różnych substancji psychoaktywnych: najpierw tytoniu, potem napojów alkoholowych a w końcu pozostałych środków, w tym nielegalnych. Następnie przytoczymy wyniki odnoszące się do problemów, jakich doświadcza młodzież w związku z używaniem substancji. Dalej zajmiemy się kwestią dostępności poszczególnych substancji. Następnie omówimy postrzegane ryzyko używania poszczególnych substancji oraz oceny badanych odnoszące się do rozmiarów sięgania po nie w ich najbliższym otoczeniu. Później zobaczymy, jaki stosunek do używania substancji przez uczniów mają ich rodzice. Na koniec przyjrzymy się kwestiom korzystania przez młodzież z nowych mediów elektronicznych oraz problemowi gier hazardowych.

Palenie tytoniu

Rozpowszechnienie palenia tytoniu było badane w dwóch wymiarach czasowych - całego życia respondenta oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Pierwszy z nich pozwala na ustalenie zasięgu zjawiska eksperymentowania z tą substancją, tzn. podejmowania prób palenia tytoniu. Drugi przydatny jest do uchwycenie rozmiarów grupy aktualnie palących, a także palących okazjonalnie lub regularnie.

Dane na temat doświadczeń z paleniem tytoniu zebranych na przestrzeni całego życia zawiera tabela 1.

Tabela 1. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	51,1	50,1
	1-2 razy	14,9	13,9
	3-5 razy	5,6	6,2
	6-9 razy	5,2	4,5
	10-19 razy	6,8	5,3
	20-39 razy	3,1	4,3
	40 razy lub więcej	13,2	15,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	29,6	34,5
	1-2 razy	15,6	12,9
	3-5 razy	6,6	7,9
	6-9 razy	4,6	4,8
	10-19 razy	6,0	7,2
	20-39 razy	6,7	5,6
	40 razy lub więcej	30,9	27,2

Połowa młodszych badanych w woj. lubelskim podobnie jak w populacji ogólnopolskiej nie paliła nigdy w życiu. W czasie całego życia, jakiekolwiek doświadczenia z paleniem miało 48,8% uczniów klas młodszych i 70% uczniów klas starszych. Wśród uczniów, którzy podejmowali próby palenia można wyróżnić frakcję osób, które paliły nie więcej niż 5 razy w swoim życiu. Frakcja ta liczy 20,5% wśród młodszej młodzieży i 22,2% uczniów starszych. Jednocześnie 13,2% z pierwszej grupy i 30,9% z drugiej paliło 40 razy lub więcej. Te ostatnie frakcje badanych to osoby, których palenie wyszło poza fazę eksperymentowania. Palenie tytoniu jest zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabele 2 i 3).

Tabela 2. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	51,7	49,7
	1-2 razy	14,4	15,4
	3-5 razy	5,0	5,7
	6-9 razy	7,0	4,2
	10-19 razy	6,2	4,7
	20-39 razy	2,2	2,8
	40 razy lub więcej	13,4	17,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	30,6	36,0
	1-2 razy	15,5	13,1
	3-5 razy	5,3	7,2
	6-9 razy	4,9	4,7
	10-19 razy	4,7	6,5
	20-39 razy	6,2	5,1
	40 razy lub więcej	32,9	27,4

Odsetki uczniów, którzy w ciągu życia palili tytoń 40 razy i więcej są wyższe wśród chłopców, niż wśród dziewcząt. Prawidłowość ta zaciera się w przypadku dziewcząt i chłopców z młodszej kohorty.

Tabela 3. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez dziewczęta

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	50,6	50,3
	1-2 razy	15,2	12,7
	3-5 razy	6,2	6,6
	6-9 razy	3,5	4,6
	10-19 razy	7,5	5,9
	20-39 razy	4,0	5,7
	40 razy lub więcej	13,0	14,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	28,2	33,1
	1-2 razy	15,8	12,6
	3-5 razy	8,0	8,6
	6-9 razy	4,4	4,9
	10-19 razy	7,6	7,8
	20-39 razy	7,3	6,1
	40 razy lub więcej	28,7	26,9

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 20,5% młodszych nastolatków i 39,3% starszych (tabela 4).

Wśród nich, odnotowujemy znaczne zróżnicowanie pod względem nasilenia palenia. Niższe odsetki palących codziennie w ilości przekraczającej 6 papierosów dziennie odnotowano wśród młodszych uczniów – 4,5% niż wśród młodzieży ze starszych klas – 10%.

Tabela 4. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	79,6	77,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	7,1	7,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,4	3,1
	1-5 papierosów dziennie	5,5	6,1
	6-10 papierosów dziennie	2,1	3,0
	11-20 papierosów dziennie	1,0	1,7
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,4	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	60,7	64,5
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	11,3	10,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	6,4	5,8
	1-5 papierosów dziennie	11,6	9,3
	6-10 papierosów dziennie	5,1	4,7
	11-20 papierosów dziennie	3,3	3,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,6	1,4

Rozpowszechnienie aktualnego palenia nie jest już tak wyraźnie zależne od płci zarówno wśród młodszej, jak i wśród starszej młodzieży (tabele 5 i 6).

W obu badanych kohortach podobny odsetek dziewcząt i chłopców deklaruje palenie. W młodszej populacji przynajmniej raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 21,7% dziewcząt oraz 19,2% chłopców, w starszej - w czasie ostatnich 30 dni paliło 38,6% dziewcząt oraz 40% chłopców. Codzienne palenie w ilościach przekraczających 10 papierosów dziennie zadeklarowało więcej starszych chłopców, podczas gdy w klasach młodszych odsetki te były wyrównane: w klasach młodszych odpowiednio 2,6% i 2,2%, w klasach starszych – 6,7% i 3%.

Tabela 5. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	80,8	77,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	7,8	7,3
	Mniej niż 1 papieros dziennie	2,0	2,3
	1-5 papierosów dziennie	4,3	5,3
	6-10 papierosów dziennie	2,8	3,8
	11-20 papierosów dziennie	1,3	2,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,3	1,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	60,0	65,5
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,1	9,8
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,7	5,8
	1-5 papierosów dziennie	11,4	8,6
	6-10 papierosów dziennie	7,0	5,1
	11-20 papierosów dziennie	4,4	3,5
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,3	1,8

Tabela 6. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	78,3	77,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	6,5	8,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,7	3,8
	1-5 papierosów dziennie	6,7	6,7
	6-10 papierosów dziennie	1,5	2,3
	11-20 papierosów dziennie	0,7	1,1
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,5	0,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	61,4	63,8
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	13,8	11,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	7,1	5,9
	1-5 papierosów dziennie	11,7	9,9
	6-10 papierosów dziennie	3,0	4,3
	11-20 papierosów dziennie	2,1	3,2
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	0,9	1,0

Coraz większą popularność wśród młodzieży zyskują e-papierosy. W czasie 30 dni przed badaniem paliło je 30% młodszej młodzieży i blisko 40% starszej.

Tabela 7. Palenie e-papierosów kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni.

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	55,2	56,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	30,6	30,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	65,5	64,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	37,3	36,5

Nieco mniej osób, które paliły e-papierosy kiedykolwiek w życiu oraz 30 dni przed badaniem rekrutuje się spośród dziewcząt.

Tabela 8. Palenie e-papierosów wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	58,7	59,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	34,8	33,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	68,1	67,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	41,9	41,2

Tabela 9. Palenie e-papierosów wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	51,9	53,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	26,6	27,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	62,9	62,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	32,5	32,2

Tabela 10. Palenie fajki wodnej kiedykolkwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni.

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	12,8	13,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,3	3,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	21,6	25,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	5,4	5,1

Zdecydowanie mniej popularne jest palenie fajki wodnej. Kiedykolkwiek w życiu próbowało palenia w ten sposób 15,9% młodszej młodzieży i 28,7% starszej. Eksperymentowanie z fajką wodną to domena chłopców.

Tabela 11. Palenie fajki wodnej wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykółwiek w życiu	15,9	16,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	5,7	5,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykółwiek w życiu	28,7	31,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	7,0	7,1

Tabela 12. Palenie fajki wodnej wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykółwiek w życiu	9,7	10,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,0	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykółwiek w życiu	14,0	20,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,4	3,2

Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa. Próby picia ma za sobą 79,5% młodszych uczniów i 94,7% starszych (tabela 13).

Tabela 13. Picie napojów alkoholowych

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	79,5	80,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	67,3	67,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	48,6	46,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	94,7	92,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,1	89,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	79,8	76,1

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiekolwiek napoje alkoholowe 67,3% młodszych uczniów i 91,1% uczniów starszych. Za wskaźnik względnego częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakiegokolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 48,6% uczniów z grupy młodszej i 79,8% uczniów z grupy starszej.

Rozpowszechnienie picia alkoholu nie jest zróżnicowane ze względu na płeć (tabele 14 i 15). Wszystkie wskaźniki w obydwu grupach wiekowych kształtują się na podobnym poziomie. W starszej kohorcie aktualne picie zadeklarowało nieznacznie więcej kobiet. Do tej pory picie alkoholu w naszej kulturze było raczej domeną mężczyzn. Wśród dorosłych mieszkańców naszego kraju spotykamy wielokrotnie więcej niepijących kobiet, niż mężczyzn abstynentów. Wśród nastolatków proporcje te są niemal wyrównane.

Tabela 14. Picie napojów alkoholowych wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	81,6	80,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	68,4	67,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	49,4	46,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	93,6	91,7
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,1	88,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	78,6	76,5

Tabela 15. Picie napojów alkoholowych wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	77,5	79,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	66,3	68,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	47,8	47,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	95,8	93,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	93,2	89,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	81,3	75,7

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 16). Zarówno w trzecich klasach gimnazjów, jak wśród młodzieży

starszej najwyższe odsetki konsumentów ma piwo, na drugim miejscu jest wódka a dopiero na trzecim wino. Każdy z trzech typów napojów jest częściej pity w klasach starszych w porównaniu z klasami młodszymi.

Tabela 16. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	51,0	47,5
	Cider	7,1	7,4
	Alcopop	5,5	5,8
	Wino	25,8	24,7
	Wódka	33,0	33,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	77,3	72,2
	Cider	15,4	12,1
	Alcopop	10,2	9,7
	Wino	48,0	43,2
	Wódka	62,7	60,0

Wódkę pił, co najmniej raz w ciągu ostatnich trzydziestu dni, więcej niż co trzeci młodszy uczeń (33%) i więcej niż co drugi uczeń szkoły wyższego poziomu (62,7%). Picie piwa zdarzyło się w tym czasie większości badanych, około połowie młodszych uczniów (51 %) i blisko 80% uczniów starszych (77,3%). Wino piła jedna czwarta młodszej młodzieży objętej badaniem (25,8%) i blisko połowa uczniów ze starszej grupy (48%).

Płeć wprowadza istotne różnice w obrazie popularności poszczególnych trunków. W tabelach 17 i 18 zebrano dane o odsetkach chłopców i dziewcząt pijących każdy z trunków w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 17. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	52,0	47,7
	Cider	8,3	8,8
	Alcopop	5,5	6,1
	Wino	23,3	21,8
	Wódka	36,0	35,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	78,6	73,7
	Cider	16,8	14,1
	Alcopop	9,5	10,4
	Wino	36,5	35,2
	Wódka	66,5	63,1

Tabela 18. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	49,9	47,2
	Cider	5,7	6,2
	Alcopop	5,5	5,3
	Wino	28,4	27,5
	Wódka	30,0	31,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	76,0	70,7
	Cider	14,0	10,2
	Alcopop	11,0	8,9
	Wino	60,6	50,8
	Wódka	58,5	57,0

Piwo jest popularne zarówno wśród dziewcząt jak i chłopców, ale wino już chętniej piją dziewczyny, szczególnie te starsze. Picie wódki z kolei jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców bez względu na wiek.

Jeśli chodzi o czas, który minął od ostatniej konsumpcji, to 40% młodszych badanych piło jakikolwiek alkohol do 14 dni przed badaniem, podczas gdy w starszej grupie – 73,3%

Tabela 19. Ostatnie picie napojów alkoholowych

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił	19,3	20,5
	1–7 dni temu	30,6	28,1
	8–14 dni temu	9,7	8,8
	15–30 dni temu	10,1	11,2
	1 miesiąc – 1 rok temu	18,9	22,2
	Dawniej niż 1 rok temu	11,3	9,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił	5,5	7,4
	1–7 dni temu	63,3	55,3
	8–14 dni temu	10,0	11,3
	15–30 dni temu	8,0	10,4
	1 miesiąc – 1 rok temu	10,4	12,9
	Dawniej niż 1 rok temu	2,7	2,7

Tabela 20. Napoje alkoholowe pite podczas ostatniej okazji

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	23,6	23,9
	Piwo	57,0	51,4
	Cider	2,9	3,1
	Alcopop	1,6	2,0
	Wino	13,0	15,2
	Wódka	20,8	23,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	8,1	8,6
	Piwo	66,2	62,3
	Cider	2,4	3,6
	Alcopop	2,1	2,8
	Wino	17,9	18,5
	Wódka	27,4	34,4

Najczęściej młodzież zarówno w młodszej kohorcie jak i starszej sięgała po piwo (odpowiednio 57% i 66,2%), na drugim miejscu uplasowała się wódka (20,8% i 27,4%).

Wskaźnikiem wielkości konsumpcji przy jednej okazji każdego z napojów alkoholowych było pytanie o ilość wypitą przy ostatniej okazji konsumpcji tych trunków.

Wielkości spożycia przy jednej okazji piwa, wina i wódki oraz cydru i alkopopu (tabele 21-17) są silnie zróżnicowane, zarówno wśród młodszych jak i starszych uczniów.

Tabela 21. Ilość piwa wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije piwa	28,2	29,3
	Ostatnim razem nie pił piwa	12,3	15,4
	Poniżej 0,5 litra	24,4	22,5
	Powyżej 0,5 do 1 litra	26,2	25,3
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	6,1	4,1
	Powyżej 2 litrów	2,9	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije piwa	9,6	12,7
	Ostatnim razem nie pił piwa	16,5	17,9
	Poniżej 0,5 litra	16,7	18,2
	Powyżej 0,5 do 1 litra	40,2	37,8
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	10,9	8,3
	Powyżej 2 litrów	6,1	5,2

Typową ilością piwa konsumowaną przy jednej okazji przez uczniów młodszych jest od 0,5 litra do litra (26,2%) lub poniżej 0,5 litra (24,4%). W klasach starszych najczęściej pije się więcej, między 0,5 litra, a 1 litrem tego napoju (40,2%).

Mniej informacji mamy o wielkości spożycia wina i wódki przy jednej okazji, bowiem znacznie mniej badanych piło te trunki w czasie swojej ostatniej okazji. Rozkłady odpowiedzi pokazują jednak wyraźnie odmienny charakter tych dwóch napojów. W przypadku wina badani grupują się w rejonie niższych wartości. W przypadku wódki rozkład jest równomierny dla młodszej grupy wiekowej, w starszej obserwujemy jednak przechył w stronę większych ilości wypijanego jednorazowo alkoholu.

Tabela 22. Ilość wina wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije wina	47,0	44,2
	Ostatnim razem nie pił wina	28,9	29,3
	Poniżej 100 gram	14,7	16,0
	Powyżej 100 gram do 200 gram	5,0	5,9
	Powyżej 200 gram do 749 gram	1,8	2,1
	750 gram lub więcej	2,6	2,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije wina	22,5	22,7
	Ostatnim razem nie pił wina	39,5	43,2
	Poniżej 100 gram	17,6	17,0
	Powyżej 100 gram do 200 gram	10,5	8,9
	Powyżej 200 gram do 749 gram	3,9	3,8
	750 gram lub więcej	6,0	4,4

Tabela 23. Ilość napojów spirytusowych wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie piję wódki	45,8	45,8
	Ostatnim razem nie pił wódki	20,5	20,7
	Poniżej 50 gram	10,6	9,8
	Powyżej 50 gram do 100 gram	6,2	6,9
	Powyżej 100 gram do 250 gram	5,5	7,5
	Powyżej 250 gram	11,4	9,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie piję wódki	17,2	20,6
	Ostatnim razem nie pił wódki	34,2	31,7
	Poniżej 50 gram	5,7	7,6
	Powyżej 50 gram do 100 gram	7,8	8,8
	Powyżej 100 gram do 250 gram	9,8	9,4
	Powyżej 250 gram	25,3	22,0

W młodym pokoleniu, podobnie jak wśród dorosłych, wino i wódka zdają się pełnić inne funkcje. Picie wina ma wyraźnie bardziej symboliczny charakter, stąd wystarczają mniejsze ilości. Wódka zaś służy głównie jako intoksykant, stąd pije się jej więcej.

Najmniej informacji zebrano na temat cydru i alcopopów. Tylko nieliczni pili je podczas swojej ostatniej okazji alkoholowej. Napoje te nie zdobyły sobie dużej popularności i pite są one raczej w niewielkich ilościach.

Tabela 24. Ilość cydru wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije cydru	77,7	75,3
	Ostatnim razem nie pił cydru	16,2	17,6
	Poniżej 0,5 litra	4,3	3,8
	Powyżej 0,5 do 1 litra	1,5	2,2
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,0	0,3
	Powyżej 2 litrów	0,4	0,7
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije cydru	49,8	55,6
	Ostatnim razem nie pił cydru	39,9	36,2
	Poniżej 0,5 litra	4,9	3,7
	Powyżej 0,5 do 1 litra	3,9	3,3
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,3	0,6
	Powyżej 2 litrów	1,1	0,6

Tabela 25. Ilość alkopopu wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije alkopopu	85,6	82,6
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	10,5	12,9
	Poniżej 0,5 litra	1,3	2,1
	Powyżej 0,5 do 1 litra	1,5	1,4
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,8	0,4
	Powyżej 2 litrów	0,4	0,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije alkopopu	70,3	69,8
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	21,8	23,8
	Poniżej 0,5 litra	1,7	2,4
	Powyżej 0,5 do 1 litra	4,1	2,7
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	1,3	0,6
	Powyżej 2 litrów	0,8	0,8

Dane z tabel 24. i 25. przekonują, że każdy z tych napojów pojawia się we wzorze ostatniej konsumpcji napojów alkoholowych jedynie u niewielkiej frakcji badanych, niezależnie od tego, o której grupie wiekowej jest mowa. Zdecydowana większość uczniów z obu grup w ogóle tych napojów nie pije. Ci nieliczni, którzy ostatnio pili cydr lub alcopop, w większości wypili nie więcej niż 1 litr.

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia młodego człowieka, jak również dla porządku publicznego, jest picie w znacznych ilościach, a szczególnie prowadzących do przekroczenia progu nietrzeźwości.

Kwestię nietrzeźwości badano przy użyciu pytania, w którym nietrzeźwość została zdefiniowana poprzez wskaźniki behawioralne (zataczanie się, bełkotanie, utrata pamięci). Takie sformułowanie pytania spowodowało, że chwyta ono stany silnego upicia, tak zatem trzeba interpretować wyniki. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 26.

Tabela 26. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	32,5	33,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	23,8	26,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	11,3	11,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	61,2	56,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	49,4	44,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	21,7	18,8

Stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyło chociaż raz w życiu blisko 32,5% młodszych uczniów i dwie trzecie uczniów ze starszej grupy (61,2%). W czasie ostatnich 30 dni w stanie silnego upicia się było 11,3% uczniów młodszych i 21,7% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.

Wskaźniki silnego upijania się są zróżnicowane ze względu na płeć. Przybierają one wyższe wartości u chłopców niż u dziewcząt (tabela 27 i 28). Szczególnie różnice te są widoczne jeśli poddamy analizie okres ostatnich 30 dni.

Tabela 27. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	32,3	33,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	24,7	26,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,2	12,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	62,8	59,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	51,4	46,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	25,1	20,8

Tabela 28. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Kiedykolewiek w życiu	32,6	33,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	22,6	25,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,5	10,0
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Kiedykolewiek w życiu	59,8	54,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	47,3	41,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	17,9	16,8

Pytaniem uzupełniającym naszą wiedzę o upijaniu się młodzieży była próba oszacowania na skali dziesięciopunktowej poziomu intoksykacji przy ostatnim piciu napojów alkoholowych. Jak pokazują dane z tabeli 29 odsetki badanych szacujących swój poziom intoksykacji wysoko są nieco wyższe starszej grupie.

Tabela 29. Nasilenie nietrzeźwości w efekcie ostatniego picia alkoholu

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	20,8	21,3
	1 (brak efektu)	35,4	33,9
	2	15,7	13,0
	3	7,7	9,9
	4	5,6	6,0
	5	5,9	4,6
	6	2,2	3,5
	7	2,4	2,7
	8	2,0	1,8
	9	,6	,7
	10 (bardzo silne upicie)	1,7	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	5,8	7,5
	1 (brak efektu)	25,9	28,1
	2	16,9	16,4
	3	14,2	13,2
	4	9,9	9,8
	5	7,8	7,3
	6	5,6	5,9
	7	5,0	4,7
	8	2,5	2,7
	9	1,9	1,7
	10 (bardzo silne upicie)	4,5	2,6

Jak pokazują dane z tabel 30 i 31 chłopcy w większych odsetkach niż dziewczęta potwierdzali wyższe poziomy upicia się bez względu na wiek. Jednak w młodszej grupie różnice te są mniejsze.

Tabela 30. Nasilenie nietrzeźwości wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	18,2	20,9
	1 (brak efektu)	34,4	33,8
	2	17,0	11,2
	3	9,5	10,6
	4	5,7	6,3
	5	6,2	4,5
	6	2,5	4,2
	7	2,2	3,1
	8	1,5	2,2
	9	,7	,7
	10 (bardzo silne upicie)	2,0	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	6,9	8,2
	1 (brak efektu)	22,7	24,9
	2	16,3	15,2
	3	12,0	13,3
	4	8,2	10,3
	5	7,9	7,3
	6	6,9	6,6
	7	7,1	5,2
	8	3,4	3,2
	9	2,4	2,1
	10 (bardzo silne upicie)	6,2	3,6

Tabela 31. Nasilenie nietrzeźwości wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	23,4	21,8
	1 (brak efektu)	36,2	34,1
	2	14,5	14,8
	3	6,0	9,2
	4	5,5	5,9
	5	5,5	4,6
	6	2,0	2,9
	7	2,5	2,4
	8	2,5	1,5
	9	,5	,7
	10 (bardzo silne upicie)	1,5	2,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	4,6	6,8
	1 (brak efektu)	29,0	31,2
	2	17,7	17,6
	3	16,4	13,1
	4	11,8	9,5
	5	7,6	7,4
	6	4,4	5,3
	7	2,8	4,2
	8	1,6	2,2
	9	1,4	1,3
	10 (bardzo silne upicie)	2,8	1,6

Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. W tabeli 32 zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tę miarę.

Tabela 32. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	65,4	65,9
	1 raz	13,2	12,7
	2 razy	8,6	9,4
	3-5 razy	7,5	6,7
	6-9 razy	2,1	2,6
	10 lub więcej razy	3,1	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	40,0	41,3
	1 raz	15,9	17,6
	2 razy	15,6	15,1
	3-5 razy	16,0	15,1
	6-9 razy	5,9	5,1
	10 lub więcej razy	6,6	5,8

Warto zauważyć, że w młodszej grupie przynajmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem 34,5% badanych wypilo ponad 5 drinków przy jednej okazji, a w starszej grupie takich uczniów było prawie dwa razy więcej, bo 60%.

Picie nadmierne różnicowane jest przez płeć badanych (tabele 33 i 34). Dziewczęta nieznacznie częściej niż chłopcy deklarowały, że ani razu w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badanie nie przekroczyły granicy nadmiernego spożycia (5 drinków i więcej). Różnice te są znacznie lepiej widoczne przy największej częstotliwości (10 razy lub więcej) przekraczania dawki 5 drinków.

Tabela 33. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, wśród chłopców

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	64,8	65,8
	1 raz	12,5	12,2
	2 razy	9,0	8,1
	3-5 razy	6,2	6,9
	6-9 razy	3,0	2,9
	10 lub więcej razy	4,5	4,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	38,3	40,4
	1 raz	15,5	17,0
	2 razy	15,0	14,8
	3-5 razy	16,7	15,3
	6-9 razy	5,7	5,6
	10 lub więcej razy	8,7	7,0

Tabela 34. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, wśród dziewcząt

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	66,2	66,2
	1 raz	14,0	13,1
	2 razy	8,0	10,6
	3-5 razy	8,8	6,5
	6-9 razy	1,3	2,4
	10 lub więcej razy	1,8	1,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	41,6	42,3
	1 raz	16,4	18,3
	2 razy	16,4	15,6
	3-5 razy	15,2	14,8
	6-9 razy	6,2	4,5
	10 lub więcej razy	4,2	4,5

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne, czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo. W języku publicystyki substancje te często nazywane są narkotykami.

Dane z tabeli 35 pokazują, że w obu kohortach na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (20% wśród uczniów klas młodszych i 37,4% w starszej grupie), a na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza w grupie młodszej, a w starszej alkohol w towarzystwie marihuany lub haszyszu. W ogóle alkohol w połączeniu z innymi środkami oraz leki wydają się być atrakcyjne zarówno dla młodszych jak i starszych respondentów. Następnie w kolejności plasują się stymulanty i substancje wziewne.

Tabela 35. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	20,0	21,4
	Substancje wziewne	6,2	8,6
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	13,3	15,1
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	5,2	6,6
	Amfetamina	3,0	4,2
	Metamfetamina	2,1	3,0
	LSD lub inne halucynogeny	2,7	3,2
	Crack	1,1	1,4
	Kokaina	2,4	2,9
	Relevin	1,0	1,3
	Heroina	1,7	1,9
	Ecstasy	2,6	3,3
	Grzyby halucynogenne	2,0	2,3
	GHB	1,4	1,4
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,1	2,1
	Alkohol razem z tabletkami	4,2	5,3
	Sterydy anaboliczne	1,6	2,6
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	11,3	12,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	37,4	37,2
	Substancje wziewne	6,4	6,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,9	18,3
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	5,1	5,9
	Amfetamina	2,8	4,7
	Metamfetamina	2,3	2,9
	LSD lub inne halucynogeny	2,9	4,2
	Crack	1,0	1,1
	Kokaina	2,0	3,1
	Relevin	0,6	0,9
	Heroina	1,5	1,5
	Ecstasy	2,8	5,1
	Grzyby halucynogenne	1,5	2,2
	GHB	0,7	1,1
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,4	1,9
	Alkohol razem z tabletkami	6,4	6,9
	Sterydy anaboliczne	1,9	2,1
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	23,6	24,1

GHB używany był kiedykolwiek przez 1,4% młodszych uczniów i 0,7% starszej młodzieży. Dość niskim rozpowszechnieniem charakteryzuje się także tradycyjna polska heroina. Substancje te były używane kiedykolwiek przez podobny odsetek badanych, niewiele odbiegający od odsetka respondentów, którzy przyznali się do używania nieistniejącego środka – re Levinu.

Należy także zwrócić uwagę na rozpowszechnienie używania narkotyków w zastrzykach (2,1% i 1,4%), które choć dość niskie, to wyższe w młodszej grupie wiekowej.

Dane z tabel 36 i 37 pokazują, że rozpowszechnienie podejmowania prób z substancjami psychoaktywnymi innymi niż alkohol i tytoń zależne jest od płci.

Związek między używaniem substancji a płcią występuje na obu poziomach nauczania. Chłopcy częściej deklarują próby używania substancji psychoaktywnych poza lekami uspokajającymi i nasennymi oraz lekami przeciwbólowymi używanymi w celu odurzania się. Eksperymentowanie z tymi grupami leków bardziej rozpowszechnione jest wśród dziewcząt. Dziewczęta nieco częściej sięgają również po alkohol w połączeniu z lekami.

Tabela 36. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	23,4	24,8
	Substancje wziewne	5,2	8,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	5,9	10,1
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	2,7	4,7
	Amfetamina	3,0	4,8
	Metamfetamina	1,7	3,5
	LSD lub inne halucynogeny	1,7	4,2
	Crack	1,5	2,3
	Kokaina	1,7	3,5
	Relevin	1,2	2,1
	Heroina	2,0	2,5
	Ecstasy	3,2	4,4
	Grzyby halucynogenne	2,2	3,6
	GHB	1,5	2,3
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,3	2,3
	Alkohol razem z tabletkami	3,0	4,5
	Sterydy anaboliczne	1,7	3,4
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	13,7	14,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	41,1	41,4
	Substancje wziewne	7,0	7,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	10,0	11,0
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	2,3	4,0
	Amfetamina	3,8	5,3
	Metamfetamina	3,4	3,3
	LSD lub inne halucynogeny	3,6	5,6
	Crack	1,5	1,7
	Kokaina	2,6	3,7
	Relevin	,6	1,3
	Heroina	2,3	1,9
	Ecstasy	3,0	5,9
	Grzyby halucynogenne	2,6	3,4
	GHB	,9	1,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,9	2,1
	Alkohol razem z tabletkami	4,1	6,0
	Sterydy anaboliczne	3,2	3,2
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	24,8	27,4

Tabela 37. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	16,4	18,2
	Substancje wziewne	7,3	8,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,6	19,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	7,7	8,4
	Amfetamina	3,0	3,6
	Metamfetamina	2,5	2,5
	LSD lub inne halucynogeny	3,7	2,3
	Crack	,7	0,6
	Kokaina	3,0	2,2
	Relevin	,8	0,5
	Heroina	1,5	1,4
	Ecstasy	2,0	2,2
	Grzyby halucynogenne	1,7	1,0
	GHB	1,2	0,5
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,0	1,9
	Alkohol razem z tabletkami	5,5	6,2
	Sterydy anaboliczne	1,5	1,9
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	8,7	10,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	33,5	33,1
	Substancje wziewne	5,8	6,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	32,6	25,2
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	8,0	7,6
	Amfetamina	1,6	4,1
	Metamfetamina	1,2	2,5
	LSD lub inne halucynogeny	1,8	2,7
	Crack	,5	0,4
	Kokaina	1,2	2,6
	Relevin	,5	0,5
	Heroina	,7	1,1
	Ecstasy	2,5	4,2
	Grzyby halucynogenne	,2	1,0
	GHB	,5	0,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	,9	1,8
	Alkohol razem z tabletkami	9,0	7,8
	Sterydy anaboliczne	,5	1,1
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	22,5	20,8

Tabela 38 pokazuje używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Dane zawarte w tabeli pokazują, że marihuany lub haszyszu używało w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem 16% uczniów z młodszej grupy i 29,7% - ze starszej. Inne substancje cieszyły się znacznie mniejszą popularnością. Warto jednak zwrócić uwagę na wprowadzie niewielki, ale wyższy niż w starszej grupie wiekowej odsetek osób używających substancji wziewnych.

Tabela 38. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	16,0	16,7
	Substancje wziewne	3,2	4,5
	Ecstasy	1,6	2,3
	Amfetamina	1,9	2,7
	Metamfetamina	1,6	1,9
	Kokaina	1,1	1,8
	Crack	1,1	1,0
	Heroina	,9	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	29,7	29,6
	Substancje wziewne	1,9	2,1
	Ecstasy	1,9	3,6
	Amfetamina	1,8	3,1
	Metamfetamina	1,5	2,0
	Kokaina	1,2	1,8
	Crack	,6	0,8
	Heroina	,7	1,0

Częściej używali w okresie ostatnich 12 miesięcy różnych substancji chłopcy, ale zarówno wśród chłopców jak i dziewcząt najbardziej rozpowszechniona była marihuana i haszysz (tabele 39 i 40).

Tabela 39. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	20,2	19,8
	Substancje wziewne	3,3	5,0
	Ecstasy	2,8	3,2
	Amfetamina	2,3	3,4
	Metamfetamina	1,8	2,5
	Kokaina	1,5	2,2
	Crack	1,5	1,8
	Heroina	,8	1,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	32,9	33,8
	Substancje wziewne	2,4	2,9
	Ecstasy	2,9	4,2
	Amfetamina	2,6	3,5
	Metamfetamina	2,2	2,3
	Kokaina	1,8	2,4
	Crack	,7	1,2
	Heroina	,9	1,4

Tabela 40. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	11,7	13,8
	Substancje wziewne	3,0	4,0
	Ecstasy	,5	1,5
	Amfetamina	1,5	2,1
	Metamfetamina	1,5	1,4
	Kokaina	,8	1,4
	Crack	,8	0,4
	Heroina	1,0	0,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	26,3	25,6
	Substancje wziewne	1,4	1,3
	Ecstasy	,9	2,8
	Amfetamina	,9	2,7
	Metamfetamina	,7	1,8
	Kokaina	,7	1,3
	Crack	,5	0,4
	Heroina	,5	0,7

Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla aktualnego używania. Palenie marihuany lub używanie innych narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy uczniowie, którzy zadeklarowali kontakt z daną substancją w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają jej co najmniej raz na miesiąc.

Wśród uczniów klas młodszych 10% użyło marihuany lub haszyszu co najmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem i 16,1% uczniów klas starszych (tabela 41). Młodsza populacja częściej wskazuje na aktualne używanie substancji wziewnych.

Tabela 41. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15- 16 lat	Marihuana lub haszysz	10,0	9,0
	Substancje wziewne	1,5	2,3
Starsza kohorta (17- 18 lat	Marihuana lub haszysz	16,1	15,1
	Substancje wziewne	0,9	1,1

Podobnie jak przy poprzednich wskaźnikach istotne zróżnicowania wiążą się z płcią – chłopcy w większym odsetku niż dziewczęta sięgali po każdą z substancji w badanym okresie czasu (tabele 42 i 43).

Tabela 42. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15- 16 lat	Marihuana lub haszysz	12,9	9,0
	Substancje wziewne	2,0	2,3
Starsza kohorta (17- 18 lat	Marihuana lub haszysz	19,5	15,1
	Substancje wziewne	1,5	1,1

Tabela 43. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15- 16 lat	Marihuana lub haszysz	7,0	18,1
	Substancje wziewne	1,0	1,7
Starsza kohorta (17- 18 lat	Marihuana lub haszysz	12,6	12,2
	Substancje wziewne	,2	0,5

Należy zauważyć, że odsetki często używających konopi wśród chłopców w klasach młodszych oscylują wokół poziomu 13% procent, a w klasach starszych kształtują się na poziomie 19,5%.

Tabela 44. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Nie	60,2	61,2
	Tak, jeden lub dwa razy	24,6	23,7
	Tak, trzy razy lub więcej	15,2	15,1
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Nie	41,4	45,0
	Tak, jeden lub dwa razy	29,7	29,2
	Tak, trzy razy lub więcej	28,9	25,8

W młodszej populacji 60% nie skorzystało z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu, a w starszej populacji – nieco ponad 40%, co oznacza, że osób deklarujących skorzystanie z propozycji w młodszej grupie było 40%, a w starszej grupie około 60%.

W młodszej i starszej populacji więcej chłopców niż dziewcząt zadeklarowało, że nie skorzystało z propozycji zapalenia marihuany.

Tabela 45. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	61,4	63,0
	Tak, jeden lub dwa razy	23,9	22,2
	Tak, trzy razy lub więcej	14,7	14,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	42,1	43,3
	Tak, jeden lub dwa razy	27,3	27,2
	Tak, trzy razy lub więcej	30,7	29,5

Tabela 46. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	59,1	59,7
	Tak, jeden lub dwa razy	25,3	25,0
	Tak, trzy razy lub więcej	15,5	15,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	40,7	46,7
	Tak, jeden lub dwa razy	32,4	30,9
	Tak, trzy razy lub więcej	26,9	22,4

Przetwory konopi jako najbardziej rozpowszechnione substancje nielegalne mogły stać się przedmiotem głębszych analiz skierowanych na identyfikację wzoru intensywnego używania. Wśród młodzieży szkolonej odsetki użytkowników innych substancji są zbyt małe, aby grupa bardziej intensywnych użytkowników była dostatecznie liczna.

W próbie analizy intensywnego używania przetworów konopi posłużono się pytaniami zaczerpniętymi z dwóch testów.

Pierwszy z nich to test przesiewowy skonstruowany w Polsce do identyfikacji problemowych użytkowników marihuany (Problemowe Używanie Marihuany - PUM)

wśród nastolatków sięgających po tę substancję (Okulicz-Kozaryn, Sierosławski, 2007). Skrócona wersja tego testu przeznaczona do badań ankietowych składa się z czterech pytań, na które odpowiedzieć można tylko „tak” lub „nie”. Każde z pytań dotyczy występowania określonego symptomu w czasie ostatnich 12 miesięcy. Badanie walidacyjne testu przesiewowego PUM zrealizowane w 2003 r. wykazało, że wśród nastolatków wystąpienie 2 lub więcej symptomów świadczy o problemowym używaniu marihuany.

Drugim testem zastosowanym w tym badaniu jest test służący do identyfikowania nadużywania przetworów konopi (Cannabis Abuse Screening Test – CAST). Test ten został opracowany w Francji przez zespół badaczy z Francuskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Beck & Legleye 2003). Test składa się z sześciu pytań o częstotliwość występowania poszczególnych symptomów nadużywania przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy, na które odpowiada się przy użyciu pięciopunktowej skali od „nigdy” do „bardzo często”.

Test ten nie był walidowany w Polsce, stąd też jego wyniki należy traktować z ostrożnością.

Tabela 47. Symptomy problemowego używania marihuany- test przesiewowy PUM

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	4,2	4,0
	Częsta potrzeba użycia marihuany	4,9	3,7
	Samodzielny zakup marihuany	7,0	8,8
	Palenie konopi samotnie	4,7	4,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	4,2	4,1
	Częsta potrzeba użycia marihuany	5,6	4,4
	Samodzielny zakup marihuany	10,7	13,1
	Palenie konopi samotnie	6,2	6,0

Najczęściej wskazywanym symptomem problemowego używania w obydwu grupach wiekowych w teście PUM był *samodzielny zakup marihuany* (7%; 10,7%), zaś na

drugim miejscu w młodszej grupie pojawia się *częsta potrzeba użycia marihuany* (4,9%) podczas gdy w starszej grupie na drugim miejscu usytuowało się *palenie konopi samotnie* (6,2%)

W teście przesiewowym CAST w grupie młodszej wskazywano na raczej częste i bardzo częste występowanie problemów, takich jak bezowocne próby ograniczenia używania oraz palenie przed południem (odpowiednio 1,5% i 1,3%). W grupie starszej wśród najbardziej nasilonych problemów znalazły się bezowocne próby ograniczenia używania (2,1%), palenie samotnie (1,9%) oraz palenie przed południem (1,5%).

Tabela 48. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	91,4	3,5	2,3	1,5	1,3
	Palenie samotnie	93,4	2,8	2,1	,7	1,0
	Problemy z pamięcią po paleniu	93,3	2,8	1,8	1,2	1,0
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,6	2,0	1,5	1,0	1,0
	Bezowocne próby ograniczenia używania	94,9	1,5	1,3	,8	1,5
	Problemy z powodu używania	97,0	1,8	0,0	,3	,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	86,8	6,1	4,8	,8	1,5
	Palenie samotnie	91,2	4,1	2,8	0,0	1,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	88,8	5,5	3,7	,7	1,2
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	93,4	2,9	1,7	,7	1,4
	Bezowocne próby ograniczenia używania	91,9	3,0	2,5	,6	2,1
	Problemy z powodu używania	95,0	2,6	,7	,6	1,1

Na podstawie powyższych danych można wysnuć wniosek, że wraz z wiekiem nieznacznie narasta nasilenie problemów doświadczanych w związku z używaniem przetworów konopi.

Tabela 49. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Polska)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	90,6	4,1	2,9	1,1	1,2
	Palenie samotnie	94,7	2,5	1,4	,4	,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	93,9	2,6	1,8	,6	1,1
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	96,1	1,5	,8	,6	1,1
	Bezowocne próby ograniczenia używania	95,4	1,3	1,1	,8	1,3
	Problemy z powodu używania	97,1	1,4	,5	,4	,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	86,9	7,1	3,5	1,1	1,4
	Palenie samotnie	92,4	3,9	2,2	,6	,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	91,4	4,4	2,3	1,0	,9
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,6	2,3	1,5	,6	,9
	Bezowocne próby ograniczenia używania	94,0	2,1	1,1	1,2	1,6
	Problemy z powodu używania	96,2	2,1	,7	,4	0,6

Należy zwrócić uwagę, że zjawisko używania leków uspokajających i nasennych w celach innych niż medyczne ma szerszy zakres niż zjawisko używania ich wedle przepisu lekarza w celach leczniczych. O ile z przepisu lekarza używało tych leków 11,5% młodszej młodzieży, o tyle bez przepisu lekarza - 18,5%. W przypadku starszej kohorty leków tych z przepisu lekarza używało 13,5% młodzieży, a bez przepisu – 26%.

Tabela 50. Używanie leków z przepisu lekarza

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	88,5	88,3
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,6	7,7
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,9	4,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	86,5	88,9
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,0	6,8
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	5,5	4,3

Używanie leków z przepisu lekarza jest znacznie bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt w obydwu grupach wiekowych (tabela 51 i 52).

Tabela 51. Używanie leków z przepisu lekarza wśród chłopców

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	92,8	91,3
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	4,3	5,3
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,0	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	91,7	92,2
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	5,3	4,9
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,0	2,8

Tabela 52. Używanie leków z przepisu lekarza wśród dziewcząt

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	84,3	85,5
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	10,9	9,9
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	4,7	4,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	81,0	85,8
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	10,8	8,6
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	8,2	5,6

Problem „dopalaczy”

Problem „dopalaczy” pojawił się w Europie w połowie poprzedniej dekady. W Polsce zaczął narastać w ostatnich latach. Problem dopalaczy rozwijał się na styku świata substancji legalnych i nielegalnych. „Dopalacze” oferowane są w większości krajów europejskich, a także w internecie. Wszędzie problem ten jest przedmiotem troski władz i zaniepokojenia społecznego. Nasza wiedza na temat dopalaczy jest wyrywkowa, zarówno na wymiarze farmakologicznym, jak społeczno-kulturowym. Brak nawet precyzyjnej naukowej definicji „dopalaczy”.

„Dopalacze” określić można jako preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne nie objęte kontrolą prawną. Niektóre z nich są pochodzenia roślinnego, inne – syntetycznego. Dopalacze w zasadzie cieszą się statusem legalności – jednak obrót nimi odbywa się na zasadach pewnego wybiegu, stanowi ominięcie prawa. W Polsce dopalacze jeszcze do października 2010 r. sprzedawane były jak produkty kolekcjonerskie, w innych krajach sprzedawane bywają jako kadzidełka, sole do kąpieli, odświeżacze powietrza, itp.

Z używaniem „dopalaczy” wiąże się wiele zagrożeń. Są to nowe, nieprzebadane substancje przyjmowane wedle nowych nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. O niektórych z tych substancji można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki, inne mogą się okazać całkiem niegroźne. Potrzeba

rozpoznania epidemiologicznego fenomenu „dopalaczy” skłoniła do wprowadzenia do ankiety kilku pytań na temat kontaktów z tymi substancjami.

Dane o źródłach zakupów dopalaczy zestawiono w tabeli 53. Około 2,7% badanych z pierwszej grupy i podobny odsetek badanych z drugiej grupy było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”. Najbardziej popularny sposób nabywania to „inny sposób”. Można wnioskować, że chodzi tu o zakupy u dilerów.

Tabela 53. Źródła zakupów dopalaczy

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	W sklepie z dopalaczami	2,7	2,4
	Przez Internet	1,7	1,7
	W inny sposób	3,6	4,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	W sklepie z dopalaczami	2,3	1,9
	Przez Internet	1,7	1,3
	W inny sposób	4,5	4,4

Do używania dopalaczy, chociaż raz w życiu, przyznało się 4,5% młodszej populacji i 5,8% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (tabela 54). Odsetki użytkowników, którzy używali dopalaczy w ostatnim roku są podobne wśród młodszych - 4,2% i niższe wśród starszych – 3,5%. Oznacza to, że inicjacja dopalaczy przypadała w młodszej grupie na okres 12 miesięcy przed badaniem. W czasie ostatnich 30 dni po substancje te sięgało tylko 3,4% badanych z pierwszej grupy i 2,6% z drugiej grupy. Warto zwrócić uwagę na to, że młodzi nieznacznie częściej deklarują kontakt z dopalaczami w czasie 30 dni przed badaniem, aniżeli ma to miejsce w przypadku uczniów starszych.

Tabela 54. Używanie dopalaczy

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	4,5	5,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,2	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,4	2,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	5,8	5,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	3,5	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,6	2,2

Dopalacze bez względu na wiek najchętniej przyjmowane są pod postacią mieszanek ziołowych do palenia lub pod postacią proszku, kryształków, tabletek lub w inny sposób.

Tabela 55. Używanie dopalaczy – postać substancji używanej w czasie ostatnich 12 miesięcy

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	5,0	6,1
	Proszek, kryształki, lub tabletki	1,4	3,4
	Płyn	,8	1,6
	Inne	1,4	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	7,4	6,3
	Proszek, kryształki, lub tabletki	2,7	2,9
	Płyn	1,2	1,3
	Inne	2,1	2,3

Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi

Sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji (tabela 56).

Tabela 56. Oczekiwania wobec alkoholu

poziom klasy		Bardzo prawdopodobne	Prawdopodobne	Nie wiadomo	Mało prawdopodobne	Zupełnie nieprawdopodobne
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Poczuje się odprężony	18,3	31,7	34,1	7,0	9,0
	Będę miał kłopoty z policją	9,1	13,7	39,5	16,3	21,4
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	14,5	20,5	38,6	17,0	9,4
	Poczuje się szczęśliwy	11,0	26,6	40,4	12,6	9,4
	Zapomnę o swoich problemach	11,6	22,6	38,2	13,1	14,5
	Nie będę w stanie przestać pić	6,3	7,9	35,8	19,2	30,7
	Będę miał kaca	13,1	20,6	35,8	15,5	14,9
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	11,8	28,9	40,3	8,5	10,6
	Zrobię coś, czego będę żałował	13,9	20,7	39,4	12,4	13,6
	Będę się świetnie bawić	14,2	28,8	39,7	8,3	9,0
	Zrobi mi się niedobrze	12,3	18,9	40,9	14,6	13,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Poczuje się odprężony	24,8	41,2	22,5	6,8	4,7
	Będę miał kłopoty z policją	5,0	10,0	35,5	24,2	25,3
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	8,0	19,2	39,7	24,2	8,9
	Poczuje się szczęśliwy	13,3	34,4	35,5	10,7	6,1
	Zapomnę o swoich problemach	11,6	27,5	32,5	17,3	11,1
	Nie będę w stanie przestać pić	3,8	7,5	27,2	27,3	34,1
	Będę miał kaca	13,2	22,3	32,6	19,6	12,3
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	18,2	40,0	28,1	7,7	5,9
	Zrobię coś, czego będę żałował	9,0	21,9	35,3	20,9	12,9
	Będę się świetnie bawić	22,4	35,6	30,8	5,4	5,8
	Zrobi mi się niedobrze	9,7	22,6	35,9	20,2	11,6

Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się konsekwencje negatywne i pozytywne. Dla uproszczenia obrazu spróbujmy zbudować rankingi spodziewanych konsekwencji negatywnych i pozytywnych, opierając się na odsetkach odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”.

W młodszych klasach w zakresie następstw negatywnych na pierwszym miejscu znalazły się szkody zdrowotne (14,5%), na drugim – obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (13,9%), na trzecim – złe samopoczucie (12,3%)

Wśród konsekwencji pozytywnych najwięcej uczniów z młodszej grupy wymienia poczucie odprężenia (18,3%), a w dalszej kolejności - świetną zabawę (14,2%) i towarzyskość (11,8%). Najrzadziej wymieniane jest poczucie szczęścia (11%).

Porównanie częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych wskazuje wyraźnie na większą popularność tych pierwszych. Innymi słowy młodzież zdaje się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego.

W zakresie konsekwencji pozytywnych oczekiwania uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych nie różnią się zasadniczo od antycypacji ich młodszych kolegów. Na dwu pierwszych miejscach znalazły się: poczucie odprężenia (24,8%) i świetna zabawa (22,4%), trzecią pozycję zajmuje towarzyskość (18,2%). W sumie uczniowie starsi w wyższych odsetkach niż ich młodszy koledzy potwierdzali prawdopodobieństwo pojawienia się poszczególnych następstw pozytywnych.

W klasach starszych ranking następstw negatywnych wygląda nieco inaczej. Młodzież najczęściej obawia się kaca (13,2 %), na drugiej pozycji znalazło się złe samopoczucie, mdłości (9,7%), a na trzecim obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (9%). Trzeba zaznaczyć, że starsza młodzież w porównaniu z młodszą mniej obawia się, że alkohol zaszkodzi jej zdrowiu.

Podobne pytanie zadano w odniesieniu do przetworów konopi. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 57.

Tabela 57. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu

poziom klasy		Nie- możliwe	Mało prawdo- podobne	Może	Całkiem prawdo- podobne	Pewne
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	32,8	13,3	36,2	14,5	3,2
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	32,9	17,4	32,9	14,1	2,7
	Utrata wątku myślenia	31,3	14,4	33,7	16,6	4,0
	Mniejsza nieśmiałość	29,2	12,4	26,5	21,9	10,1
	Trudności z koncentracją	28,5	11,7	35,2	16,4	8,2
	Zwiększenie otwartości	27,1	9,8	28,3	22,7	12,1
	Zwiększenie intensywności radości	26,6	8,2	27,4	23,7	14,1
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	28,3	10,9	31,9	19,5	9,4
	Zmniejszenie zahamowań	28,7	12,1	30,8	20,5	7,9
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	41,5	21,9	27,6	6,7	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	30,3	11,3	38,9	13,7	5,8
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	32,2	18,5	34,1	11,2	4,0
	Utrata wątku myślenia	31,0	14,2	35,7	13,9	5,2
	Mniejsza nieśmiałość	27,7	11,2	32,9	19,1	9,1
	Trudności z koncentracją	28,4	14,2	36,0	14,6	6,8
	Zwiększenie otwartości	24,8	7,8	33,5	22,7	11,1
	Zwiększenie intensywności radości	24,1	7,0	31,3	21,9	15,7
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	25,6	8,7	34,7	19,0	12,0
	Zmniejszenie zahamowań	28,1	10,3	35,9	17,1	8,6
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	42,5	20,1	26,7	6,5	4,1

Podobnie jak w przypadku pytania o alkohol, badani częściej za pewne uważali konsekwencje pozytywne. Na pierwszym miejscu w obu grupach znalazło się bardziej intensywne postrzeganie (odpowiednio 32,8% i 30,3%). Wśród młodszych na drugim miejscu lokuje się mniejsza nieśmiałość (29,2%), a na trzecim zmniejszenie zahamowań 28,7%. W starszej kohorcie jest na odwrót i na drugim miejscu lokuje zmniejszenie zahamowań z wynikiem 28,1%, a na trzecim mniejsza nieśmiałość 27,7%. Pokazuje to, że badani używają substancji głównie po to, by lepiej sobie radzić w relacjach społecznych.

Najczęściej oczekiwaną konsekwencją negatywną jest poczucie bycia prześladowanym przez innych (41,5% i 42,5%). Trzeba zwrócić uwagę na wysokie odsetki młodzieży, które antycypują wystąpienie tej konsekwencji.

Jeśli chodzi o motywy jakimi kierują się młodzi ludzie pijąc alkohol, to omawiając to pytanie uwzględniono odpowiedź „często” (Tab. 58). Młodzi, chcą żeby imprezy były bardziej wesołe (10,8%) chcą dobrze bawić na imprezie (10,7%) i żeby imprezy były atrakcyjne (7,4%). Podobnie rozkład odpowiedzi przedstawia się w starszej grupie. Alkohol pomaga bawić się na imprezie (25,6%), spotkania towarzyskie są bardziej zabawne (22,4%) i atrakcyjne (19,7%). Pokazuje to na zastosowanie alkoholu głównie w celach hedonistycznych.

Tabela 58. Motywy picia alkoholu przez młodzież

Kohorta		Nigdy	Rzadko	Czasami	Często	Zawsze
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	55,3	16,2	12,2	10,7	5,5
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	74,3	12,0	7,5	4,4	1,9
	Żeby poprawić zły nastrój	68,3	14,4	10,9	4,9	1,6
	Lubię czuć się w ten sposób	71,8	12,6	8,1	5,4	2,1
	Żeby być na haju	81,8	7,1	5,5	3,3	2,3
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	53,8	14,9	14,7	10,8	5,8
	Dopasować się do grupy	81,1	10,0	4,6	2,8	1,5
	Uatrakcyjni imprezy i uroczystości	58,5	15,9	14,5	7,4	3,8
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	77,3	10,4	6,5	3,4	2,4
	To jest fajne	72,0	11,6	9,9	3,7	2,7
	Żeby być lubianym	89,9	5,0	1,8	2,1	1,3
	Żeby nie czuć się pominięty	87,5	6,7	2,6	1,6	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	24,2	14,8	22,5	25,6	12,9
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	54,4	18,5	15,7	7,7	3,7
	Żeby poprawić zły nastrój	47,3	19,6	19,8	8,4	5,0
	Lubię czuć się w ten sposób	49,3	20,5	16,2	9,5	4,4
	Żeby być na haju	69,9	12,3	10,1	3,8	3,8
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	27,1	16,7	23,9	22,4	9,9
	Dopasować się do grupy	67,0	18,0	8,9	4,1	2,1
	Uatrakcyjni imprezy i uroczystości	28,0	18,5	25,3	19,7	8,6
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	62,0	14,8	11,9	6,9	4,4
	To jest fajne	51,8	18,2	15,1	9,6	5,3
	Żeby być lubianym	84,1	9,6	3,6	1,5	1,2
	Żeby nie czuć się pominięty	80,1	11,2	5,0	2,1	1,7

Doświadczanie problemów związanych z piciem alkoholu

Używanie substancji może zwiększać ryzyko doświadczania rozmaitych problemów. Jednak jak pokazują dane z tabeli 59 większość problemów doświadczanych przez młodzież nie ma związku z używaniem przez nich substancji. Więcej problemów, których doświadcza młodzież ma związek z piciem alkoholu aniżeli z przyjmowaniem narkotyków, co nie dziwi, biorąc pod uwagę rozpowszechnienie używania tych substancji. Poważna kłótnia i zniszczenie rzeczy lub ubrania to problemy, na które najczęściej mogą być narażeni młodzi ludzie w związku z piciem alkoholu.

W przypadku problemów związanych z narkotykami w obydwu grupach na pierwszy plan wysuwają się problemy z policją. W starszej grupie powyżej jednego procenta badanych wskazało dodatkowo na uprawianie seksu bez zabezpieczenia i kierowanie pojazdem pod wpływem substancji, wypadek lub uszkodzenia ciała.

Tabela 59. Doświadczanie poszczególnych problemów związanych z pićm alkoholu, używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy (woj. lubelskie)

Kohorta		Związane z alkoholem	Związane z narkotykami	Bez związku z substancjami
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bójka	3,9	,2	32,1
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	3,6	,5	38,7
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	5,5	,8	28,8
	Poważna kłótnia	5,9	,8	44,6
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,0	,6	5,2
	Kłopoty z policją	2,8	1,5	6,0
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	,8	,5	2,4
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,4	,4	16,3
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	1,5	,9	4,6
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	1,0	,6	3,4
	Samouszkodzenia	1,6	,3	12,6
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	2,9	,8	28,0
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	,6	,4	1,1
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	1,5	,6	29,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bójka	10,9	,3	19,8
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	9,0	1,1	31,4
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	15,0	,9	22,4
	Poważna kłótnia	12,4	,8	42,5
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,9	,2	5,0
	Kłopoty z policją	6,3	1,4	6,1
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	1,5	,8	1,9
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	3,0	,6	15,0
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	5,8	1,3	11,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	3,8	,9	2,4
	Samouszkodzenia	5,1	,7	8,6
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	4,7	1,3	30,1
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	1,0	,4	1,8
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	4,1	,7	26,2

Tabela 60. Doświadczanie poszczególnych problemów związanych z piciem alkoholu, używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy (Polska)

Kohorta		Związane z alkoholem	Związane z narkotykami	Bez związku z substancjami
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bójka	3,6	0,4	32,5
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	4,4	0,6	38,5
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	6,1	0,8	29,7
	Poważna kłótnia	5,6	0,8	49,2
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,0	0,4	6,2
	Kłopoty z policją	3,3	0,9	7,8
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	0,9	0,6	2,7
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,0	0,4	17,2
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	2,1	0,7	6,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	1,6	0,5	3,7
	Samouszkodzenia	2,0	0,8	15,0
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	1,7	0,7	22,6
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	0,5	0,5	1,2
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	2,0	0,5	37,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bójka	8,5	0,8	21,8
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	7,6	0,6	33,0
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	13,1	0,8	23,3
	Poważna kłótnia	12,3	1,1	43,6
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,8	0,3	5,1
	Kłopoty z policją	5,2	1,0	6,2
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	1,3	0,5	2,3
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,8	0,5	15,8
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	4,5	1,2	13,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	3,4	0,6	3,2
	Samouszkodzenia	3,8	0,6	11,1
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	2,7	0,7	27,1
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	0,5	0,2	1,3
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	3,3	0,6	32,2

Dostępność substancji psychoaktywnych

Aby zbadać dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych prosiliśmy respondentów o oszacowanie, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była przez dwie skrajne możliwości: „Niemożliwe” oraz „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych poddano dostępność napojów alkoholowych, leków uspokajających i nasennych, substancji wziewnych oraz poszczególnych środków nielegalnych. Pełen rozkład odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 61.

Należy zwrócić uwagę, że w ocenach respondentów poziom dostępności napojów alkoholowych jest wysoki. Uczniowie klas młodszych, uznali za bardzo łatwe do zdobycia: piwo – 46,3% uczniów, wino – 35,2% uczniów i wódkę – 32,8% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia piwo (3,5%), wino (6,1%) i wódkę (8,9%). Młodzież deklaruje podobny poziom dostępu do tytoniu. Za bardzo łatwy do zdobycia uznało go 39,8% badanych, za niemożliwy do zdobycia – jedynie 3,6%. Można zauważyć, że większość badanych nie ma dużych trudności z dostępem do napojów alkoholowych i tytoniu, mimo że według polskiego prawa sprzedaż i podawanie używek nieletnim jest zabroniona.

Dostępność poszczególnych napojów alkoholowych i tytoniu w ocenach uczniów szkół ponadgimnazjalnych jest znacznie wyższa, co nie powinno dziwić, bowiem badanym ze starszej grupy do pełnoletniości niewiele brakuje. Zgodnie z oczekiwaniami odsetki deklarujących łatwy dostęp największe są w przypadku piwa, a najmniejsze w przypadku wódki. Odpowiedź „Bardzo łatwe” padła w przypadku papierosów ze strony 66,7% starszej młodzieży, w przypadku piwa – 75,6% wina – 70,5% i wódki 67,4%. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia: tytoń – 2,3%, piwo – 1,4 %, wino – 2,2% i wódkę – 2,6%. W przeważającej większości badani nie mieli problemów z oceną dostępności napojów alkoholowych.

Tabela 61. Ocena dostępności poszczególnych substancji

Kohorta		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	3,6	4,1	8,4	30,3	39,8	13,8
	Piwo	3,5	5,0	7,9	29,5	46,3	7,8
	Cydr	10,3	7,3	12,6	20,3	23,1	26,5
	Alcopops	13,1	7,7	12,4	11,9	16,2	38,7
	Wino	6,1	6,6	11,0	29,0	35,2	12,0
	Wódka	8,9	10,4	10,7	25,6	32,8	11,6
	Marihuana lub haszysz	20,7	13,8	14,3	23,1	11,9	16,3
	Amfetamina	36,2	17,0	11,6	8,3	4,2	22,6
	Metamfetamina	36,7	17,9	11,3	6,8	4,1	23,0
	Leki uspokajające lub nasenne	15,6	9,7	13,0	24,1	21,4	16,2
	Ecstasy	35,2	17,7	10,6	7,2	5,7	23,5
	Kokaina	34,6	18,7	11,1	8,0	5,5	22,3
	Crack	37,1	17,7	10,1	5,1	3,6	26,4
	Heroina	35,7	19,7	10,4	6,0	5,6	22,6
	Dopalacze	30,9	15,5	12,5	11,3	9,2	20,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	2,3	,3	2,6	19,5	66,7	8,6
	Piwo	1,4	,8	2,0	16,7	75,6	3,5
	Cydr	4,0	1,3	5,1	16,6	59,6	13,4
	Alcopops	5,2	2,0	5,2	12,8	46,0	28,8
	Wino	2,2	1,7	4,3	16,9	70,5	4,4
	Wódka	2,6	2,6	4,8	17,2	67,4	5,3
	Marihuana lub haszysz	10,3	9,1	14,5	35,0	17,1	14,0
	Amfetamina	26,9	16,5	15,3	12,2	5,1	24,0
	Metamfetamina	26,5	18,0	15,7	10,6	4,2	25,0
	Leki uspokajające lub nasenne	12,3	7,6	12,2	29,3	22,1	16,4
	Ecstasy	25,7	14,6	15,5	13,6	6,1	24,5
	Kokaina	27,0	15,9	17,9	9,8	5,4	24,0
	Crack	28,4	16,2	16,8	7,5	3,9	27,2
	Heroina	28,0	17,8	15,7	9,2	4,0	25,4
	Dopalacze	25,7	13,6	10,8	16,8	9,3	23,9

Największy, dostęp niezależnie od wieku młodzi ludzie mają do piwa (odpowiednio 46,3% i 75,6%), dalej w kolejności plasuje się tytoń (39,8%, 66,7%) i wino (35,2%, 70,5%). Niepokojąca jest dość wysoka w obydwu grupach dostępność leków uspokajających lub nasennych (21,4%, 22,1%). Jeśli chodzi o substancje nielegalne to największą dostępnością charakteryzuje się marihuana lub haszysz (11,9%, 17,1%).

Tabela 62. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	39,8	41,1
	Piwo	46,3	45,8
	Cydr	23,1	23,9
	Alcopops	16,2	16,4
	Wino	35,2	36,5
	Wódka	32,8	33,2
	Marihuana lub haszysz	11,9	13,7
	Amfetamina	4,2	5,5
	Metamfetamina	4,1	4,9
	Leki uspokajające lub nasenne	21,4	20,5
	Ecstasy	5,7	5,9
	Kokaina	5,5	5,5
	Crack	3,6	3,7
	Heroina	5,6	5,0
	Dopalacze	9,2	9,3

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	66,7	64,9
	Piwo	75,6	72,2
	Cydr	59,6	56,8
	Alcopops	46,0	38,5
	Wino	70,5	67,3
	Wódka	67,4	64,2
	Marihuana lub haszysz	17,1	18,6
	Amfetamina	5,1	6,2
	Metamfetamina	4,2	5,8
	Leki uspokajające lub nasenne	22,1	22,7
	Ecstasy	6,1	8,3
	Kokaina	5,4	6,3
	Crack	3,9	4,4
	Heroina	4,0	4,6
	Dopalacze	9,3	10,5

Odpowiedzi na pytanie o to, czy badanemu proponowano jakieś substancje psychoaktywne dostarczyły innego wskaźnika dostępności. Badanym przedstawiono listę środków legalnych i nielegalnych i proszono o zaznaczenie tych, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem ktokolwiek im proponował. Rozkład odpowiedzi zawarty w tabeli 63 wskazuje, że najczęściej proponowanym młodzieży środkiem jest bez wątpienia alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotykają się mniej liczne frakcje badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Otrzymało je chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 22,2% uczniów z klas młodszych i 34,8% uczniów klas starszych. Odsetki uczniów, którym proponowano amfetaminę wynosiły w przypadku młodszej młodzieży – 3,9% i starszej – 3,8%.

Zwraca uwagę stosunkowo wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 21% badanych, w starszej zaś – 39,5%.

Tabela 63. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	70,9	66,3
	Wino	39,8	37,9
	Wódka	50,3	51,2
	Marihuana lub haszysz	22,2	23,2
	LSD	3,4	4,0
	Amfetamina	3,9	5,1
	Leki uspokajające lub nasenne	6,9	8,4
	Crack	2,6	2,2
	Kokaina	3,9	3,8
	Ecstasy	4,3	4,1
	Heroina	3,4	3,5
	Sterydy anaboliczne	1,8	2,8
	Polska heroina (kompot)	3,3	3,5
	Bimber	21,0	15,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	87,2	85,3
	Wino	61,8	61,0
	Wódka	76,7	75,6
	Marihuana lub haszysz	34,8	34,6
	LSD	3,9	4,1
	Amfetamina	3,8	5,6
	Leki uspokajające lub nasenne	7,0	7,4
	Crack	2,1	1,8
	Kokaina	2,4	3,7
	Ecstasy	3,8	5,8
	Heroina	2,1	2,3
	Sterydy anaboliczne	2,4	2,3
	Polska heroina (kompot)	2,4	2,3
	Bimber	39,5	28,2

Młodzi ludzie raczej nie piją napojów alkoholowych w miejscach publicznych, gdzie konsumuje się alkohol lub robią to rzadko (tabele 64 i 65). Nie jest to zaskoczeniem ze względu na to, że szczególnie młodzież z młodszej grupy może się obawiać negatywnej reakcji społecznej.

Tabela 64. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	64,5	17,0	8,8	4,7	1,6	3,4
	Wino	82,2	12,1	2,9	,7	,5	1,6
	Wódka	77,8	11,3	5,6	2,0	1,0	2,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	38,1	26,9	18,4	8,7	5,0	2,7
	Wino	68,4	21,3	6,8	2,1	,8	,7
	Wódka	52,2	23,9	14,2	6,0	2,2	1,5

Tabela 65. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Polska)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	67,4	18,3	8,0	3,3	1,4	1,6
	Wino	83,9	10,8	3,0	1,1	,5	,7
	Wódka	78,9	11,7	4,6	2,4	1,2	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	44,5	25,6	16,9	7,2	3,3	2,5
	Wino	72,0	18,9	6,0	1,9	,5	,8
	Wódka	55,1	23,0	11,8	6,2	1,9	2,0

W tabeli 66 zestawiono dane dotyczące zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Odsetki badanych z młodszej kohorty, którzy

dokonywali zakupu poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni są niższe niż analogiczne odsetki wśród badanych ze starszej grupy.

Tabela 66. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nie kupowa- -łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	76,3	11,5	6,9	1,4	1,8	2,1
	Wino	91,1	5,4	1,2	,3	,9	1,2
	Wódka	86,8	8,0	2,5	,9	,5	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	40,7	26,2	16,2	8,5	4,6	3,9
	Wino	75,0	16,9	4,8	1,5	,5	1,3
	Wódka	65,7	19,3	7,4	3,8	1,6	2,2

Tabela 67. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- -łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	75,8	12,8	6,2	2,7	1,1	1,3
	Wino	90,4	6,0	1,8	,7	,4	,7
	Wódka	85,4	8,2	3,0	1,6	,8	1,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	47,7	24,9	13,7	7,1	3,4	3,1
	Wino	79,3	13,7	4,5	1,2	,5	,7
	Wódka	68,9	17,1	7,3	3,4	1,7	1,6

Większość badanych dokonujących zakupów wina bądź wódki robiła to 1-2 razy w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Trochę inaczej jest z piwem. Wprawdzie tu również największa frakcja badanych dokonywała zakupów 1-2 razy, ale dość

znaczna jest też frakcja kupujących ten napój 3-5 razy w tym czasie szczególnie wśród starszej młodzieży.

Młodzi ludzie, którzy próbowali kupować napoje alkoholowe najczęściej spotkali się z odmowami sprzedaży od jednego do dwóch razy. Młodszym uczniom częściej odmawiano sprzedaży.

Tabela 68. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Województwo Lubelskie)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	86,6	7,4	1,7	1,9	,5	1,9
	Wino	92,9	2,8	,9	,7	,5	2,1
	Wódka	90,2	4,3	1,1	1,5	,5	2,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	82,6	12,6	2,3	,7	,8	,9
	Wino	91,7	5,2	2,0	,3	,2	,6
	Wódka	87,7	8,1	1,7	,8	,7	1,0

Tabela 69. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Piwo	87,3	8,2	1,8	1,0	,4	1,3
	Wino	93,1	3,5	1,2	,7	,3	1,2
	Wódka	90,1	5,3	1,3	1,1	,5	1,7
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Piwo	85,6	9,5	2,8	,8	,7	,6
	Wino	93,4	3,9	1,3	,5	,3	,6
	Wódka	88,5	7,1	2,1	1,1	,5	,8

Kolejne pytanie mające za zadanie uszczegółowienie wiedzy na temat dostępności substancji psychoaktywnych dotyczyło przetworów konopi i sondowało znajomości miejsc, gdzie można te substancje łatwo nabyć (tabela 70).

Większość respondentów orientuje się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz. Odsetek badanych nie znających takich miejsc jest wyższy wśród młodszej młodzieży (62,6%) niż starszej (58,3%).

Młodszy najczęściej wśród miejsc, w których można dokonać zakupu wymieniali ulicę i park (21,1%), szkołę (11,8%), mieszkanie dealera (10,6%), oraz Internet (9,6%). Uczniowie starsi uszeregowali podane miejsca w podobny sposób: ulica i park (20,8%) mieszkanie dealera (14%), szkołę (13,1%) oraz dyskotekę lub bar (15,1%).

Tabela 70. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie znam takich miejsc	62,6	62,2
	Ulica, park	21,1	20,9
	Szkoła	11,8	11,6
	Dyskoteka, bar	7,9	10,4
	Mieszkanie dealera	10,6	11,7
	Internet	9,6	10,2
	Inne miejsce	5,4	6,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie znam takich miejsc	58,3	54,5
	Ulica, park	20,8	24,8
	Szkoła	13,1	14,7
	Dyskoteka, bar	15,1	16,7
	Mieszkanie dealera	14,0	16,4
	Internet	11,3	11,0
	Inne miejsce	5,2	6,2

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych, takich jak napoje alkoholowe czy tytoń, jak i nielegalnych, takich jak narkotyki, niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych. Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po te substancje sięgają ludzie bardzo młodzi, nieświadomi tego, co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o jak największe zminimalizowanie niebezpieczeństwa powikłań. Zobaczmy, zatem na ile młodzież zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

Przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych i poprosiliśmy, aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji pytano osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadzono trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo, ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do przetworów konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i używaniu regularnemu.

Pełne rozkłady odpowiedzi uczniów zestawiono w tabeli 71.

Tabela 71. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	9,1	34,7	37,4	15,2	3,6
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	3,1	3,1	16,2	74,6	3,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	31,0	39,3	15,9	8,1	5,7
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	6,8	18,1	34,0	36,1	5,0
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	3,7	3,5	16,0	71,3	5,5
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	5,0	6,7	25,2	55,2	7,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	16,8	24,4	19,1	31,2	8,5
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	11,1	19,2	26,5	34,7	8,6
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	6,7	5,0	14,1	66,4	7,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	4,9	13,7	21,6	41,7	18,2
	Biorą ecstasy regularnie	2,5	1,4	6,5	73,5	16,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	4,2	10,7	21,9	48,7	14,4
	Biorą amfetaminę regularnie	2,5	1,0	3,4	80,4	12,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	4,4	6,2	17,9	46,1	25,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	9,2	15,3	24,3	44,2	7,0
	Biorą dopalacze regularnie	5,4	2,1	3,2	83,4	5,8

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
---------	--	---------------	-------------	-------------------	-------------	----------

Starsza kohorta (17- 18 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	8,5	37,5	36,3	14,7	3,0
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	2,7	3,9	15,2	75,3	3,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	32,0	41,7	14,5	7,4	4,3
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	6,6	19,6	34,6	36,0	3,2
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	4,0	5,4	15,5	71,1	4,0
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	6,6	11,6	29,1	47,0	5,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszysz	24,9	26,5	19,5	20,3	8,7
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	15,9	21,7	29,7	24,9	7,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	7,4	6,9	18,0	59,5	8,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	6,3	15,1	24,2	37,9	16,5
	Biorą ecstasy regularnie	3,5	1,9	6,7	73,5	14,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	5,0	8,1	21,0	52,4	13,5
	Biorą amfetaminę regularnie	3,4	1,2	4,1	79,4	11,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	5,3	5,4	17,6	49,3	22,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	5,0	13,9	23,7	49,5	7,9
	Biorą dopalacze regularnie	3,2	,9	3,0	85,4	7,5

Zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z marihuaną lub haszyszem, dopalaczami oraz paleniu papierosów od czasu do czasu. Jednak regularne palenie

papierosów w ilości co najmniej jednej paczki dziennie lub regularne palenie marihuany lub haszyszu, czy przyjmowanie dopalaczy traktowane jest jako zachowanie bardzo ryzykowne. Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji.

Eksperymentowanie z takimi narkotykami, jak ecstasy traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne niż regularne palenie papierosów lub częste picie w dużych ilościach napojów alkoholowych. Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (48,7% w młodszej grupie i 52,4% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 31,2% w młodszej kohorcie i 20,3% w starszej kohorcie. Na poziomie regularnego używania największe odsetki badanych za obarczone dużym ryzykiem uznały regularne zażywanie dopalaczy i amfetaminy. Trzeba jednak dodać, że regularne palenie tytoniu oceniane było również jako związane z dużym ryzykiem.

Oceniając ryzyko związane z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny model młodzież uznała częste picie w dużych ilościach. Na drugim miejscu znalazło się rzadsze picie w dużych ilościach, a na trzecim częstsze picie, ale w mniejszych ilościach. Warto także zauważyć, że większe odsetki badanych uznają palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu za czynność obarczoną mniejszym ryzykiem niż częste picie dużych ilości napojów alkoholowych lub picie weekendowe.

Można stwierdzić, że oceny poszczególnych substancji dokonywane przez uczniów z obu poziomów nauczania niewiele różnią się między sobą.

Dane na temat postrzegania ryzyka szkód w efekcie używania substancji psychoaktywnych prowadzą do wniosku, że młodzież jest dość dobrze zorientowana w skali zagrożeń. Nie ulega też ona stereotypom nadal obecnym wśród części starszego pokolenia, według których pojedyncze eksperymenty z narkotykami budzą znacznie większe zagrożenie niż częste używanie w dużych ilościach substancji legalnych, takich jak alkohol czy tytoń.

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

Odpowiedzi na pytanie o to, ile osób spośród przyjaciół respondenta używa substancji psychoaktywnych dostarczają uzupełniającego wskaźnika rozpowszechnienia używania tych środków przez młodzież. Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie o to, ilu zdaniem respondenta jego przyjaciół używa poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 72. Badani na to pytanie odpowiadali przy użyciu skali której krańce wyznaczane były przez odpowiedzi: „nikt” i „wszyscy”.

Przedstawione w tabeli rozkłady odpowiedzi potwierdzają znaczne rozpowszechnienie używania przez młodzież substancji legalnych, przede wszystkim alkoholu i tytoniu. W klasach młodszych tylko ok. 10,6%- 14,3% uczniów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto piłby lub palił. W klasach starszych analogiczne odsetki te kształtują się na poziomie od 3,3% do 6,5%. Jednocześnie w klasach młodszych 15,9% badanych twierdzi, że większość ich przyjaciół pali i 25,7% twierdzi, że większość pije. W klasach starszych takich respondentów było odpowiednio 24,1% i 44,5%. Znacznie mniej rozpowszechnione jest wśród przyjaciół respondentów zjawisko upijania się, 26,8% badanych w klasach młodszych i 13,9% w klasach starszych nie przyjaźni się z nikim, kto by się upijał. Odsetek młodszych badanych, których przyjaciele w większości upijają się wynosi 11,8%, a analogiczny odsetek wśród uczniów starszych – 19%.

Jeśli chodzi o substancje psychoaktywne to przyjaciele w respondentów najczęściej sięgają po marihuanę lub haszysz. Zdecydowanie rzadziej badani mają do czynienia z osobami używającymi innych substancji. Zarówno w klasach młodszych jak starszych przeważająca większość badanych twierdzi, że nikt z przyjaciół nie używa tych środków. Zgodnie z oczekiwaniami rozpowszechnienie używania

poszczególnych substancji psychoaktywnych innych niż alkohol w otoczeniu respondentów nie jest jednakowe.

Tabela 72. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół

Poziom klasy		Nikt	Kilka osób	Sporo	Większość	Wszyscy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	pałą papierosy	14,3	38,6	28,6	15,9	2,6
	pije napoje alkoholowe	10,6	29,9	26,9	25,7	6,9
	upija się	26,8	38,2	21,2	11,8	2,0
	pali marihuanę lub haszysz	52,0	35,1	8,0	3,5	1,3
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	82,9	13,6	1,2	1,0	1,2
	bierze ecstasy	87,0	10,2	,9	1,1	,8
	używa środków wziewnych	87,8	8,3	1,4	1,1	1,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	pałą papierosy	6,5	32,8	34,9	24,1	1,7
	pije napoje alkoholowe	3,3	15,0	24,6	44,5	12,5
	upija się	13,9	36,4	27,1	19,0	3,6
	pali marihuanę lub haszysz	33,7	48,4	13,3	3,7	,9
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	77,3	19,2	2,2	,8	,6
	bierze ecstasy	86,8	10,5	1,6	,5	,7
	używa środków wziewnych	89,4	8,3	,7	,6	1,0

Relatywnie najczęściej spotykamy tu leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza. Jeżeli uczniowie posiadają wśród przyjaciół osoby zażywające ekstazy lub środki wziewne, to jest to zwykle nie więcej niż kilka osób.

Rodzice, a używanie substancji przez młodzież

Wśród różnych instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia najważniejsza rola zdaje się przypadać rodzinie. Także w kwestii używania substancji rodzina, a szczególnie rodzice, mogą mieć decydujący wpływ. Przyzwolenie ze strony rodziców lub brak zainteresowania stosunkiem dzieci do alkoholu i innych substancji może sprzyjać ich używaniu przez młodych ludzi a odpowiednio realizowana strategia wychowawcza może zapobiec podejmowaniu i ponawianiu doświadczeń z substancjami. Doniosłość profilaktycznej roli rodziny podkreślana była przez większość dorosłych badanych w ogólnopolskich badaniach ankietowych zrealizowanych w 2002 r. z inicjatywy Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz powtórzonych w 2006 r. i 2010 r. przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

Istotne znaczenie mają zasady panujące w domu. Wygląda na to, że nie wszyscy rodzice sygnalizują dzieciom jakie zasady panują w domu i poza nim (Tabela 73). W młodszej grupie badani zadeklarowali, że 50% rodziców rzadko lub prawie nigdy nie określa zasad domowych i blisko 51% - nie określa zasad dotyczących zachowania poza domem. W starszej kohorcie 51% rodziców rzadko lub prawie nigdy nie określa zasad domowych i blisko 56,1% - nie określa zasad dotyczących zachowania poza domem. Około połowa rodziców wie, gdzie i z kim ich dzieci spędzają czas jeśli chodzi o młodszą młodzież. W przypadku starszej młodzieży nieco mniejsze odsetki rodziców mają taką wiedzę.

W tabeli 74 młodzi ludzie oceniali relacje z rodzicami i przyjaciółmi na 7 punktowej skali. W obydwu grupach wiekowych średnie ocen były podobne i oscylowały wokół 5.

Tabela 73. Zasady panujące w domu oraz relacje z rodzicami

Kohorta		Prawie zawsze	Często	Czasem	Rzadko	Prawie nigdy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić w domu	8,9	14,8	25,7	27,2	23,4
	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić poza domem	9,1	16,1	24,0	27,5	23,3
	Moi rodzice wiedzą, z kim ja spędzam wieczory	53,5	24,2	11,2	6,3	4,8
	Moi rodzice wiedzą, gdzie ja spędzam wieczory	52,0	23,0	14,0	5,2	5,8
	Mogę łatwo pożyczyć pieniądze od matki lub ojca	33,0	26,2	24,1	11,1	5,6
	Mogę łatwo dostać w podarunku pieniądze od matki lub ojca	23,0	25,1	29,4	15,7	6,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić w domu	7,2	15,8	26,0	28,6	22,4
	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić poza domem	5,1	13,0	25,8	30,5	25,6
	Moi rodzice wiedzą, z kim ja spędzam wieczory	46,2	26,6	13,9	7,4	6,0
	Moi rodzice wiedzą, gdzie ja spędzam wieczory	46,4	26,7	13,6	7,5	5,9
	Mogę łatwo pożyczyć pieniądze od matki lub ojca	34,8	25,8	24,2	10,8	4,4
	Mogę łatwo dostać w podarunku pieniądze od matki lub ojca	23,3	24,6	29,2	15,9	7,0

Tabela 74. Relacje z rodzicami i przyjaciółmi (Średnie ocen na skali 7-mio stopniowej)

	Kohorta	
	Młodsza kohorta (15-16 lat)	Starsza kohorta (17-18 lat)
Moja rodzina bardzo stara się mi pomagać	5,28	5,42
Moja rodzina daje mi potrzebną emocjonalną pomoc	5,07	5,05
Mogę rozmawiać o moich problemach z rodziną	4,83	4,77
Moja rodzina chętnie pomaga mi w podejmowaniu własnych decyzji	4,94	4,92
Moi przyjaciele naprawdę starają się mi pomóc	5,02	5,19
Mogę liczyć na moich przyjaciół, kiedy coś idzie nie tak	5,09	5,29
Mam przyjaciół, z którymi mogę dzielić moje radości i troski	5,32	5,39
Mogę rozmawiać z przyjaciółmi o moich problemach	5,14	5,28
	5,28	5,42

Tabela 75. Relacje z rodzicami i przyjaciółmi (Średnie ocen na skali 7-mio stopniowej) (Polska)

	Kohorta	
	Młodsza kohorta (15-16 lat)	Starsza kohorta (17-18 lat)
Moja rodzina bardzo stara się mi pomagać	5,28	5,42
Moja rodzina daje mi potrzebną emocjonalną pomoc	5,07	5,05
Mogę rozmawiać o moich problemach z rodziną	4,83	4,77
Moja rodzina chętnie pomaga mi w podejmowaniu własnych decyzji	4,94	4,92
Moi przyjaciele naprawdę starają się mi pomóc	5,02	5,19
Mogę liczyć na moich przyjaciół, kiedy coś idzie nie tak	5,09	5,29
Mam przyjaciół, z którymi mogę dzielić moje radości i troski	5,32	5,39
Mogę rozmawiać z przyjaciółmi o moich problemach	5,14	5,28

Większość badanych w młodszej grupie (77,9%) i w starszej grupie (74,9%) jest zadowolonych lub bardzo zadowolonych ze stosunków z matką. Nieco mniejsze zadowolenie badani deklarują z relacji z ojcem (odpowiednio 61,7% i 58,9%). Największe zadowolenie badani odczuwają z relacji z przyjaciółmi.

Tabela 76. Zadowolenie ze stosunków z rodzicami (województwo lubelskie)

Kohorta		Bardzo zadowolony	Zadowolony	Średnio zadowolony	Nie zadowolony	Bardzo nie zadowolony	Nie ma takiej osoby
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	44,4	33,5	14,5	3,2	3,8	,5
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	32,5	29,2	19,4	6,4	8,6	4,0
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	41,8	40,4	12,1	1,5	1,5	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	36,8	38,3	16,2	3,9	3,2	1,7
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	27,8	32,9	19,8	6,9	6,9	5,7
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	41,3	42,3	11,9	1,8	1,6	1,0

Tabela 77. Zadowolenie ze stosunków z rodzicami (Polska)

Kohorta		Bardzo zadowolony	Zadowolony	Średnio zadowolony	Nie zadowolony	Bardzo nie zadowolony	Nie ma takiej osoby
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	41,1	35,9	15,1	3,3	3,2	1,3
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	30,2	31,7	18,3	6,7	6,8	6,3
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	41,8	37,7	14,0	2,3	1,9	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	38,0	36,9	16,2	4,4	3,1	1,4
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	25,8	33,1	20,2	7,8	7,4	5,7
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	40,8	42,2	11,8	2,4	1,4	1,4

Badani byli proszeni o odpowiedź na pytanie: czy gdyby chcieli napić się alkoholu, to ich rodzice pozwoliliby na to. Wyniki zestawiono w tabeli 78. Nieco częściej na picie alkoholu nie zgadzają się matki. Zdecydowanie częściej rodzice nie pozwalają na picie alkoholu młodszej młodzieży.

Tabela 78. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	54,8	18,3	5,9	21,1
	Matka	60,8	15,9	6,6	16,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	18,4	9,4	39,9	32,4
	Matka	19,6	10,8	42,0	27,6

Tabela 79. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Polska)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	49,5	22,4	7,0	21,1
	Matka	53,6	22,1	7,5	16,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	19,1	13,0	39,2	28,8
	Matka	19,6	14,1	41,7	24,6

W zasadzie płeć nie różnicuje zachowań rodziców.

Tabela 80. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (chłopcy, województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	56,5	17,4	5,3	20,8
	Matka	66,5	11,9	4,7	16,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	22,7	8,9	37,0	31,4
	Matka	24,9	10,4	36,2	28,4

Tabela 81. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (dziewczęta, województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	53,2	19,1	6,5	21,2
	Matka	55,4	19,8	8,5	16,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	13,8	9,7	42,9	33,7
	Matka	14,0	11,2	47,9	26,9

Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo

W ostatnich czasach jesteśmy alarmowani doniesieniami o wzrastającej częstotliwości i natężeniu korzystania przez młodzież z Internetu i mediów społecznościowych. W typowym dniu roboczym w mediach społecznościowych młodzi spędzali najczęściej od 2 do 3 godzin, podobnie jak starsi. W typowy dzień weekendowy więcej osób zadeklarowało przedłużony do 4- 5 godzin czas spędzany w mediach społecznościowych.

Tabela 82. Czas spędzony w mediach społecznościowych w czasie ostatnich 7 dni

Kohorta			Lubelskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Typowy dzień roboczy	Nie	7,2
		Pół godziny lub mniej	10,0
		Okolo 1 godziny	14,2
		Okolo 2-3 godzin	33,2
		Okolo 4-5 godzin	19,1
		6 godzin lub więcej	16,3
	Typowy dzień weekendowy	Nie	6,7
		Pół godziny lub mniej	6,7
		Okolo 1 godziny	13,1
		Okolo 2-3 godzin	24,8
		Okolo 4-5 godzin	23,8
		6 godzin lub więcej	24,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Typowy dzień roboczy	Nie	5,7
		Pół godziny lub mniej	6,4
		Okolo 1 godziny	16,3
		Okolo 2-3 godzin	34,4
		Okolo 4-5 godzin	21,4
		6 godzin lub więcej	15,7
	Typowy dzień weekendowy	Nie	6,0
		Pół godziny lub mniej	5,9
		Okolo 1 godziny	11,7
		Okolo 2-3 godzin	25,6
		Okolo 4-5 godzin	27,9
		6 godzin lub więcej	23,0

W badaniu ESPAD diagnozowano również symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich jak komputer, smartfon, konsola (tabela 83). W młodszej grupie wiekowej i starszej uszeregowanie symptomów według występowania jest podobne: 27,6% młodszej młodzieży i 16,9% starszej przyznało, że ich rodzice są przekonani, że za dużo czasu spędzają na graniu, 18,1% młodszych i 19,8% starszych żywi własne przekonanie, że poświęca zbyt wiele czasu na gry, a 7,6% młodszych dzieci i 5% starszych odczuwa zły humor jeśli jest pozbawione grania.

Tabela 83. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (województwo lubelskie)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	18,1	24,2	22,7	22,5	12,5
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	7,6	9,0	18,4	31,9	33,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	20,7	22,5	16,7	20,9	19,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,8	27,7	21,9	20,0	10,6
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	5,0	11,3	17,9	37,6	28,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	16,9	21,1	14,8	28,0	19,2

Tabela 84. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Polska)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,3	24,6	22,0	20,2	13,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,9	10,6	17,5	31,3	33,7
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	20,8	20,1	16,7	20,6	21,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,6	26,8	23,0	20,3	10,3
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	3,8	9,5	19,4	33,9	33,5
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,2	20,7	15,9	25,4	22,7

W młodszej populacji zarówno w dzień powszedni jak w trakcie weekendu czas spędzany na graniu zawierał się w przedziale od 2 do 3 godzin. W starszej grupie odsetki badanych deklarujących granie w różnych przedziałach czasowych rozkładały się równomiernie.

Tabela 85. Czas spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni (województwo lubelskie)

Kohorta		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Typowy dzień roboczy	32,8	13,4	18,2	21,3	7,5	6,8
	Typowy dzień weekendowy	29,5	10,2	13,8	21,7	13,3	11,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Typowy dzień roboczy	43,0	18,3	14,3	14,5	4,7	5,3
	Typowy dzień weekendowy	38,8	14,1	12,4	15,5	10,9	8,3

Najwięcej osób z młodszej kohorty grało w ciągu ostatnich 7 dni poprzedzających badanie codziennie (20,9%). W starszej kohorcie najwięcej osób zadeklarowało granie jednego dnia (18,5%). Przyglądając się rozkładowi odpowiedzi na to pytanie można zauważyć nierównomierny ich rozkład. Najwięcej badanych deklaruje, że spędza 1 dzień i 7 dni na graniu.

Tabela 86. Liczba dni spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	29,1	29,8
	1 dzień	13,4	13,9
	2 dni	10,9	10,1
	3 dni	7,0	8,9
	4 dni	7,1	6,7
	5 dni	6,2	6,6
	6 dni	5,5	4,0
	7 dni	20,9	20,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	40,9	35,3
	1 dzień	18,5	16,0
	2 dni	8,7	9,9
	3 dni	8,7	8,7
	4 dni	4,5	6,0
	5 dni	5,0	6,0
	6 dni	2,1	3,1
	7 dni	11,5	15,0

Najwięcej osób zgłasza zaniepokojenie rodziców ilością czasu spędzanego na graniu. Dotyczy to zarówno starszej jak i młodszej grupy. Na drugim miejscu uplasowało się własne przekonanie o zbyt dużej ilości czasu poświęcanego na gry.

Tabela 87. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (województwo lubelskie)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	6,2	10,8	14,7	25,4	43,0
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,3	5,0	10,1	23,4	58,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	9,6	12,2	12,8	17,6	47,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,0	6,7	10,6	19,9	55,9
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	2,3	3,2	8,9	18,5	67,0
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	6,2	9,1	8,5	16,3	59,9

Tabela 88. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Polska)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	6,7	10,4	14,8	23,4	44,7
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,9	5,2	9,7	22,0	59,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	10,6	11,1	11,6	17,9	48,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	5,6	8,4	13,0	21,6	51,4
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	2,6	3,4	8,8	19,3	65,9
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,1	9,4	10,0	16,8	56,8

Gry hazardowe

Sektor gier i zakładów wzajemnych w Polsce obejmuje takie formy działalności jak: loterie pieniężne, gry liczbowe, zakłady wzajemne, salony gry bingo, kasyna, salony gry na automatach, punkty gry na automatach o niskich wygranych. Gry hazardowe uprawiać można w internecie oraz poprzez uczestnictwo w loteriach SMS.

W porównaniu do innych problemów społecznych, hazardowi i problemom z nim związanych poświęca się niewiele uwagi w debacie publicznej. Hazard patologiczny, czyli uzależnienie od gier, w powszechnej opinii uznawane jest za stosunkowo marginalne zjawisko dotyczące niewielkiej liczby dorosłych mężczyzn. Hazard problemowy i patologiczny prowadzi do różnego rodzaju problemów zarówno u samych graczy, jak i u ich rodzin oraz najbliższego środowiska społecznego.

Szeroka oferta różnego rodzaju form gier hazardowych skłania do postawienia pytania o rozpowszechnienie uprawiania gier, które z czasem mogą doprowadzić do problemu hazardu.

Dane z tabeli 89 sugerują, że 16,5% młodzieży młodszej i 19,3% młodzieży starszej ma za sobą doświadczenie gry na pieniądze kiedykolwiek w życiu. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem uczestniczyło w grach hazardowych 5,5% młodszych i 7% uczniów starszych.

Tabela 89. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	16,5	18,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	9,2	10,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	5,5	5,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	19,3	21,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	11,1	12,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	7,0	7,9

Tabela 90 przedstawia częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy. Blisko 90% młodzieży młodszej i starszej nie miało w ciągu 12 miesięcy takiego doświadczenia. Najwyższa częstotliwość stawiania pieniędzy wśród tych, którzy to robili, to raz na miesiąc lub rzadziej (młodsza młodzież - 7%, starsza - 6,8%).

Tabela 90. Częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie grał	89,2	89,1
	Raz na miesiąc lub rzadziej	7,0	7,3
	2-4 razy w miesiącu	1,9	2,1
	2-3 razy w tygodniu	1,9	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie grał	88,9	87,2
	Raz na miesiąc lub rzadziej	6,8	8,9
	2-4 razy w miesiącu	2,8	2,1
	2-3 razy w tygodniu	1,6	1,8

Czas spędzany na grach hazardowych to najczęściej mniej niż 30 minut niezależnie od wieku badanych.

Tabela 91. Czas spędzany na grach hazardowych typowego dnia w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	90,2	89,4
	Mniej niż 30 minut	5,1	5,8
	Między 30 minut a 1 godzina	1,8	2,3
	Między 1 godzina a 2 godziny	,5	1,0
	Między 2 godziny a 3 godziny	,5	0,5
	3 godziny lub więcej	1,9	1,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	89,8	87,6
	Mniej niż 30 minut	5,4	7,6
	Między 30 minut a 1 godzina	2,2	2,4
	Między 1 godzina a 2 godziny	1,4	1,0
	Między 2 godziny a 3 godziny	,6	0,3
	3 godziny lub więcej	,6	1,1

Około 90% młodzieży nie zdarzyło się w czasie ostatnich 12 miesięcy grać w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji niezależnie od wieku.

Tabela 92. Granie w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	92,2	91,9
	Raz na miesiąc lub rzadziej	5,3	5,6
	2-4 razy w miesiącu	1,0	1,0
	2-3 razy w tygodniu	,4	,6
	4-5 razy w tygodniu	,5	,3
	6 lub więcej razy w tygodniu	,6	,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	91,3	89,9
	Raz na miesiąc lub rzadziej	6,0	7,3
	2-4 razy w miesiącu	1,8	1,4
	2-3 razy w tygodniu	,6	,4
	4-5 razy w tygodniu	,1	,2
	6 lub więcej razy w tygodniu	,2	,7

Najpopularniejszą grą wśród respondentów była gra w karty lub kości i zakłady sportowe. Ci, którzy grali w nią zwykle robili to raz na miesiąc lub rzadziej.

Tabela 93. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (województwo lubelskie)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	96,0	2,8	,6	,6
	Karty lub kości	89,9	6,3	2,3	1,5
	Loterie (bingo, lotto)	92,8	4,8	1,5	,9
	Zakłady sportowe	91,2	5,0	2,4	1,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	95,9	3,6	,2	,2
	Karty lub kości	90,8	6,5	1,8	,9
	Loterie (bingo, lotto)	91,2	6,8	1,5	,6
	Zakłady sportowe	91,0	4,4	2,8	1,7

Tabela 94. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (Polska)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	94,5	4,2	,7	,5
	Karty lub kości	90,4	6,5	1,9	1,3
	Loterie (bingo, lotto)	91,5	6,1	1,5	,9
	Zakłady sportowe	92,6	4,2	1,6	1,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	94,9	4,0	,8	,3
	Karty lub kości	91,0	6,1	1,9	,9
	Loterie (bingo, lotto)	90,5	7,4	1,6	,5
	Zakłady sportowe	89,8	5,8	2,6	1,8

Spośród osób, które grają w gry hazardowe 3,5% młodszych i 2,4% starszych zawsze używa w tym celu Internetu.

Tabela 95. Częstotliwość używania Internetu do gier hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	W ogóle nie grał w gry hazardowe	85,8	85,9
	Nie grał gry hazardowe w Internecie	6,1	6,2
	Rzadko	2,3	2,6
	Czasem	,8	1,1
	Przeważnie	1,6	1,4
	Zawsze	3,5	2,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	W ogóle nie grał w gry hazardowe	85,5	84,1
	Nie grał gry hazardowe w Internecie	5,4	6,3
	Rzadko	3,7	3,0
	Czasem	1,1	1,2
	Przeważnie	1,9	2,5
	Zawsze	2,4	2,9

Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy jest częstszym symptomem aniżeli kłamanie w sprawie tego ile się gra w obydwu kohortach.

Tabela 96. Symptomy grania problemowego w gry hazardowe

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	7,2	6,0
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	3,1	2,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	7,5	6,8
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	2,2	2,2

Wiarygodność wyników

W badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego relevin. Jak pamiętamy z cytowanych już wyników używanie tego środka chociaż raz w życiu zadeklarowało ok. 1% badanych. Oznaczać to może, że badani w nieznacznym tylko stopniu deklarowali doświadczenia, które nie miały pokrycia w faktach.

Próba przybliżenia skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie, które brzmiało: Gdybyś kiedykolwiek używał(a) marihuany lub haszyszu, czy sądzisz, że napisał(a)byś to w tym kwestionariuszu? Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 97.

Zdecydowanie nie przyznałoby się do tego 10% młodszej młodzieży i 6,5% starszej.

Tabela 97. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (województwo lubelskie)

Poziom klasy	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydo- wanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydo- wanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	24,2	37,0	23,1	5,8	10,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	38,4	31,8	19,0	4,3	6,5

Dynamika zjawiska w województwie lubelskim w latach 2015-2019

Badania zrealizowane w województwie lubelskim 2019 r. są drugimi z kolei badaniem szkolnym przeprowadzonym w tym województwie. Do porównań wybrano zagadnienia kluczowe z punktu widzenia zdrowia publicznego.

Jeśli chodzi o palenie papierosów w ciągu ostatnich 30 dni to zmniejszyła się frakcja osób, które w ogóle nie paliły w ciągu ostatnich 30 dni. Trzeba jednak pamiętać o zjawisku używania e-papierosów, o które młodzież została zapytana po raz pierwszy w 2019 r.

Tabela 98. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		2015	2019
III klasy gimnazjum	Nie	71,3	79,6
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	7,1	7,1
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,7	3,4
	1-5 papierosów dziennie	9,1	5,5
	6-10 papierosów dziennie	5,5	2,1
	11-20 papierosów dziennie	2,0	1,0
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,2	1,4
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nie	55,8	60,7
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	10,8	11,3
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,2	6,4
	1-5 papierosów dziennie	12,7	11,6
	6-10 papierosów dziennie	8,6	5,1
	11-20 papierosów dziennie	4,7	3,3
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,1	1,6

Pomiędzy 2015, a 2019 rokiem zmniejszyły się odsetki konsumentów alkoholu bez względu na okres używania w młodszej kohorcie, w starszej pozostały w zasadzie na niezmiennym poziomie.

Tabela 99. Picie napojów alkoholowych w województwie lubelskim

Kohorta		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	84,2	79,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,7	67,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	53,9	48,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	94,3	94,7
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,3	91,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	80,9	79,8

W obydwu grupach wiekowych spadła konsumpcja piwa i nieznacznie wódki. Na popularności zyskuje wino.

Tabela 100. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Kohorta		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Picie piwa	56,3	51
	Picie wina	23,1	25,8
	Picie wódki	35	33
Starsza kohorta (17-18 lat)	Picie piwa	81,3	77,3
	Picie wina	37,2	48
	Picie wódki	63,8	62,8

Odsetki osób, które wypity 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni zarówno w 2015 roku jak i w 2019 kształtowały na podobnym poziomie.

Tabela 101. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni)

Kohorta		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	62,4	65,4
	1 raz	14,9	13,2
	2 razy	9,1	8,6
	3-5 razy	9,1	7,5
	6-9 razy	2,9	2,1
	10 lub więcej razy	1,7	3,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	37,4	40,0
	1 raz	19,8	15,9
	2 razy	16,9	15,6
	3-5 razy	14,0	16,0
	6-9 razy	5,7	5,9
	10 lub więcej razy	6,2	6,6

Odsetki osób sięgających po substancje wymienione w tabeli 102 zmalał pomiędzy rokiem 2015 i 2019 niezależnie od substancji i grupy wiekowej. W młodszej grupie szczególnie zmalało używanie kiedykolwiek w życiu leków i substancji wziewnych. W starszej – leków i amfetaminy.

Tabela 102. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Kohorta		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	25,1	20,0
	Substancje wziewne	12,0	6,2
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,6	13,3
	Amfetamina	4,2	3
	Ecstasy	3,4	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	45,0	41,1
	Substancje wziewne	8,2	7,0
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	22,2	10,0
	Amfetamina	7,6	3,8
	Ecstasy	4,0	3

Jeśli chodzi o używanie konopi, to w obydwu grupach spadły odsetki używających kiedykolwiek w życiu i w czasie ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie. Nieznacznie jednak wzrosła frakcja osób, które sięgnęły po tę substancję w ciągu ostatnich 30 dni.

Tabela 103. Używanie przetworów konopi w województwie Lubelskim

Kohorta		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	31,9	20
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	17,5	16
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,2	10
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	51,1	37,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	32,1	29,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	15,6	16

Znacząco zmalały odsetki osób sięgających po dopalacze w obydwu grupach wiekowych. Największa zmiana zaszła we frakcji osób sięgających przynajmniej raz w życiu po te substancje.

Tabela 104. Używanie dopalaczy

poziom klasy		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedyskolwiek w życiu	10,6	4,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,5	4,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,1	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedyskolwiek w życiu	16,0	5,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	8,7	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,8	2,6

Zmalały również odsetki osób grających w gry hazardowe niezależnie od okresu objętego badaniem i wieku badanych.

Tabela 105. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedyskolwiek w życiu	19,2	16,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	11,2	9,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	7,6	5,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedyskolwiek w życiu	25,6	19,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	17,2	11,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	10,4	7,0

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE NA TLE INNYCH WOJEWÓDZTW

W tabeli 1 zaprezentowano rozkład odpowiedzi na pytanie o palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w województwie lubelskim na tle innych województw. W województwie lubelskim rozpowszechnienie kiedykolwiek w życiu w młodszej populacji odnotowano na poziomie 48,9% i starszej na poziomie 70,4%. Dla porównania w woj. mazowieckim, gdzie używanie kiedykolwiek w życiu było najmniejsze było to 44,6% młodszej populacji i 66,1% starszej.

Tabela 2 prezentuje picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w woj. lubelskim i innych województwach. Picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu w woj. lubelskim zadeklarowało 79,5% uczniów młodszych, czyli podobnie jak w woj. dolnośląskim i mazowieckim. Jest to więcej niż w woj. małopolskim, gdzie odnotowany odsetek uczniów był najmniejszy, o 6 punktów procentowych. W przypadku uczniów starszych różnica ta wynosi 2,6 punktu procentowego w porównaniu do woj. dolnośląskiego, w którym to zanotowano najniższy odsetek dla starszej populacji.

Tabela 3 pokazuje dystrybucję picia poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem według województw. W obydwu grupach wiekowych we wszystkich województwach najpopularniejszym napojem było piwo. Na drugim miejscu uplasowała się wódka. Biorąc pod uwagę konsumpcję tego alkoholu przez uczniów młodszych woj. lubelskie jest wśród województw o największym rozpowszechnieniu, a uczniowie starsi reprezentują największą konsumpcję tego trunku, jak również wina.

Tabela 1. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowieckie	Śląskie	Świętokrzyskie	Wielkopolskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	48,9	51,9	48,9	47,3	44,6	56,7	47,1	56,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	25,7	22,8	20,4	25,0	18,8	31,7	23,1	29,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	64,6	74,2	70,4	69,0	66,1	69,6	65,2	74,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	33,9	41,0	39,3	43,0	36,6	40,7	36,0	44,3

Tabela 2. Picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowieckie	Śląskie	Świętokrzyskie	Wielkopolskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	79,0	84,9	79,5	73,5	78,4	88,6	80,8	85,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	68,6	75,1	67,3	61,6	66,4	78,5	67,8	75,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	48,6	46,3	48,6	38,8	42,4	54,1	44,3	50,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	92,1	96,6	94,7	94,4	93,2	93,9	92,3	97,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	86,5	95,1	91,1	92,4	89,7	90,2	88,9	95,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	72,2	82,5	79,8	81,5	76,7	75,2	75,6	86,0

Tabela 3. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	47,9	46,9	51,0	38,2	41,6	55,2	43,9	45,7
	Cydr	9,7	5,5	7,1	5,2	7,7	7,8	6,3	5,9
	Alcopop	8,3	4,1	5,5	4,7	7,0	5,3	6,5	4,3
	Wino	24,4	23,1	25,8	22,8	22,0	30,5	24,4	27,7
	Wódka	33,9	32,4	33,0	31,8	30,6	42,5	30,7	39,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	69,8	70,9	77,3	71,6	70,4	72,8	69,5	73,5
	Cydr	15,7	10,8	15,4	13,9	13,1	16,1	10,0	10,6
	Alcopop	13,8	8,7	10,2	12,9	11,5	13,1	9,5	10,7
	Wino	40,7	46,5	48,0	47,9	43,2	45,7	43,5	46,8
	Wódka	54,1	68,7	62,7	70,0	62,2	60,7	60,0	74,3

Tabela 4. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

Poziom Klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
	Kiedykolwiek w życiu	36,5	37,0	32,5	30,2	29,9	44,2	31,8	39,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	29,7	30,1	23,8	24,8	23,9	33,6	25,9	31,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,6	10,6	11,3	9,9	9,7	14,4	10,9	13,5
	Kiedykolwiek w życiu	57,3	68,3	61,2	65,0	60,1	61,9	56,3	71,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	44,1	53,5	49,4	52,5	44,2	45,0	45,7	55,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	21,0	16,8	21,7	20,5	17,6	18,2	18,6	23,4

Tabela 4 pozwala przyjrzeć się incydentom silnego upicia się w trzech przedziałach czasowych w woj. lubelskim na tle innych województw. Niepokój może budzić dość wysoki, na tle innych województw, odsetek starszej młodzieży, która upiła w okresie 30 dni poprzedzających badanie: 21,7%.

Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w podziale na województwa zostało zaprezentowane w tabeli 5. Najbardziej rozpowszechniona substancją we wszystkich województwach i w obydwu kohortach wiekowych jest marihuana i haszysz. W młodszej kohorcie wiekowej największe rozpowszechnienie tych substancji odnotowano w województwie śląskim (24,6%), a najniższe w woj. mazowieckim (17,1%). W województwie lubelskim 20% młodszych uczniów sięgnęło kiedykolwiek w życiu po marihuanę. Wśród starszych uczniów 37,4% zadeklarowało używanie marihuany i haszyszu i jest to najniższy odsetek w porównaniu z innymi województwami.

Drugą pod względem rozpowszechnienia substancją w woj. lubelskim podobnie jak w innych województwach substancją są leki uspokajające i nasenne używane bez przepisu lekarza. Popularne jest również połączenie alkoholu i marihuany.

Tabela 5. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	24,6	23,0	20,0	18,3	17,1	25,3	21,2	22,3
	Substancje wziewne	7,4	8,1	6,2	8,1	7,0	6,2	10,2	8,4
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	14,6	17,0	13,3	13,7	14,1	17,0	14,6	16,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	6,4	7,4	5,2	7,0	5,5	4,2	6,7	7,3
	Amfetamina	4,7	3,2	3,0	2,7	3,0	3,6	2,5	4,1
	Metamfetamina	2,7	1,4	2,1	2,2	2,2	2,0	1,8	2,6
	LSD lub inne halucynogeny	3,8	2,9	2,7	3,0	2,2	2,6	2,1	3,6
	Crack	1,4	0,7	1,1	1,5	1,2	1,1	1,2	0,9
	Kokaina	3,1	2,3	2,4	2,6	2,2	1,6	1,4	3,2
	Relevin	1,6	0,8	1,0	0,9	1,1	1,1	0,6	0,9
	Heroina	1,8	0,9	1,7	1,6	1,5	1,3	1,0	1,5
	Ecstasy	3,5	2,9	2,6	3,2	2,4	2,9	2,3	3,8
	Grzyby halucynogenne	2,1	1,4	2,0	1,9	1,6	2,5	1,8	2,6
	GHB	1,9	1,1	1,4	0,8	1,2	1,1	0,7	1,1
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,6	1,8	2,1	1,2	1,8	1,4	0,9	2,4
	Alkohol razem z tabletkami	5,6	6,4	4,2	4,8	4,5	5,1	5,1	7,8
	Sterydy anaboliczne	2,5	2,6	1,6	1,9	2,5	2,1	2,2	1,4
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem - kiedykolwiek w życiu	11,9	13,3	11,3	10,6	9,2	12,9	11,2	14,4

poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	41,9	45,3	37,4	38,9	39,0	39,6	38,3	48,7
	Substancje wziewne	8,7	5,1	6,4	7,9	6,7	7,5	7,4	6,1
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	21,1	22,5	20,9	20,0	18,5	21,1	17,2	22,1
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	8,8	6,1	5,1	6,2	5,8	7,6	5,2	5,4
	Amfetamina	8,0	8,6	2,8	6,6	4,5	6,3	4,7	7,8
	Metamfetamina	4,7	4,3	2,3	5,3	3,0	2,7	2,9	3,9
	LSD lub inne halucynogeny	6,2	4,9	2,9	5,4	4,2	3,9	4,0	5,4
	Crack	2,2	1,4	1,0	2,1	1,3	1,2	1,0	1,4
	Kokaina	4,4	4,4	2,0	5,3	3,5	4,2	2,9	4,7
	Relevin	2,9	1,2	0,6	1,3	0,7	2,0	0,6	0,5
	Heroina	2,8	1,3	1,5	2,8	1,3	2,7	1,0	1,2
	Ecstasy	6,8	6,9	2,8	6,9	5,9	4,9	5,1	6,9
	Grzyby halucynogenne	3,8	2,7	1,5	3,3	3,3	3,1	1,2	3,1
	GHB	2,4	1,0	0,7	1,6	1,2	1,0	0,8	0,7
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,5	2,7	1,4	2,8	1,3	2,4	2,4	1,6
	Alkohol razem z tabletkami	10,4	8,5	6,4	8,4	6,4	9,4	8,3	8,7
	Sterydy anaboliczne	3,8	2,4	1,9	2,9	2,8	2,6	1,8	3,1
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem - kiedykolwiek w życiu	26,2	30,3	23,6	26,8	26,1	23,4	22,9	34,3

Tabela 6 omawia używanie dopalaczy kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w województwie lubelskim i innych województwach. Kiedykolwiek w życiu dopalaczy w woj. lubelskim używało 4,5% uczniów młodszych (w dwóch województwach odnotowane większe rozpowszechnienie) i 5,8% uczniów starszych (w jednym województwie było większe)

W czasie ostatnich 12 miesięcy dopalaczy w młodszej kohorcie używało 4,2% badanych (pierwsze miejsce) i 3,5% kohorty starszej (szóste miejsce). W ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem dopalaczy używało 3,4% młodszej młodzieży (pierwsze miejsce) i 2,6% uczniów klas ponadgimnazjalnych (5 miejsce).

Zwraca uwagę, że młodsza młodzież w województwie lubelskim częściej w porównaniu z rówieśnikami sięgała po dopalacze w okresie 12 miesięcy i 30 dni poprzedzających badanie.

Tabela 6. Używanie dopalaczy kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15- 16 lat	Kiedykolwiek w życiu	4,5	4,0	4,5	4,1	4,9	3,2	3,7	5,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	3,7	2,9	4,2	4,0	3,2	2,5	2,8	3,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,2	2,4	3,4	3,2	2,7	2,0	1,9	2,4
Starsza kohorta (17	Kiedykolwiek w życiu	6,6	5,2	5,8	5,7	5,4	5,1	4,8	6,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	5,0	2,7	3,5	4,1	4,0	3,8	2,6	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,0	1,7	2,6	3,3	2,9	3,0	1,1	2,1

Młodzież została poproszona o ocenę dostępności poszczególnych substancji. Dane dla województwa lubelskiego na tle innych województw zostały pokazane w tabeli 7. Ogólnie można stwierdzić, że dostępność substancji w poszczególnych województwach oceniana jest dość podobnie. Różnicującym czynnikiem jest wiek badanych. Dla uczniów klas starszych dostęp ten jest znacząco łatwiejszy.

Młodzież z województwa lubelskiego w porównaniu z rówieśnikami z innych województw nisko oceniła dostępność do marihuany i amfetaminy. W innych województwach większe odsetki młodzieży uznały, że bardzo łatwo byłoby im zdobyć marihuanę i haszysz.

Dostęp do papierosów jako bardzo łatwy oceniło 39,8% uczniów młodszych, co uplasowało województwo lubelskie w połowie stawki. W starszej grupie bardzo łatwą dostępność do papierosów zadeklarowało 66,7% uczniów.

Dostępność do piwa jest dość wysoko oceniana. W województwie lubelskim 46,3% młodszych badanych oceniło dostęp do piwa jako bardzo łatwy (4 miejsce). W przypadku uczniów starszych 75,6% uczniów oceniło dostęp do piwa jako bardzo łatwy, co oznacza jedną z niższych dostępności.

Tabela 7. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec -kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Papierosy	44,8	42,6	39,8	38,8	37,6	44,2	36,5	42,4
	Piwo	48,1	46,4	46,3	43,3	43,1	52,7	41,9	49,6
	Cydr	30,9	23,2	23,1	18,5	23,4	34,4	21,2	24,6
	Alcopops	21,2	15,7	16,2	13,9	17,3	22,8	16,0	17,7
	Wino	37,9	37,3	35,2	35,8	34,3	45,7	34,1	41,5
	Wódka	35,4	33,5	32,8	33,9	30,8	43,0	30,2	38,1
	Marihuana lub haszysz	15,9	16,6	11,9	14,2	11,0	15,4	14,6	15,0
	Amfetamina	7,7	5,9	4,2	4,7	4,2	5,5	4,9	5,6
	Metamfetamina	6,6	4,9	4,1	4,2	3,7	5,2	5,2	5,1
	Leki uspokajające lub nasenne	25,3	23,1	21,4	20,7	19,1	21,0	19,3	22,7
	Ecstasy	8,0	7,6	5,7	5,8	4,6	4,7	5,8	6,2
	Kokaina	7,3	6,2	5,5	5,1	4,7	3,6	4,7	5,9
	Crack	5,7	3,9	3,6	3,2	3,0	3,3	4,4	4,7
	Heroina	6,1	4,7	5,6	4,2	4,1	2,7	5,0	4,4
	Dopalacze	11,7	8,9	9,2	8,4	7,9	5,0	8,8	8,6

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Papierosy	63,6	77,3	66,7	78,9	66,0	67,5	70,4	79,7
	Piwo	67,1	83,7	75,6	85,7	76,4	73,2	76,7	87,5
	Cydr	54,5	66,4	59,6	70,8	63,2	57,7	64,6	69,7
	Alcopops	42,6	44,3	46,0	54,5	44,9	39,4	46,4	43,3
	Wino	63,0	80,9	70,5	83,5	70,6	68,4	72,7	84,0
	Wódka	59,3	79,7	67,4	82,6	67,8	67,0	70,3	82,0
	Marihuana lub haszysz	22,4	23,6	17,1	22,5	20,1	20,9	21,1	24,0
	Amfetamina	8,4	8,6	5,1	7,9	6,4	6,9	6,6	7,8
	Metamfetamina	7,7	6,9	4,2	6,7	6,5	5,3	6,1	5,8
	Leki uspokajające lub nasenne	25,4	25,5	22,1	25,4	24,0	22,0	24,4	24,3
	Ecstasy	9,8	9,7	6,1	9,4	8,5	7,5	10,7	10,2
	Kokaina	7,2	6,7	5,4	7,0	6,7	6,4	6,6	6,5
	Crack	5,7	4,1	3,9	4,9	5,3	4,6	4,7	3,4
	Heroina	6,4	5,0	4,0	4,8	5,2	4,6	4,8	4,1
	Dopalacze	12,0	10,9	9,3	10,6	10,2	10,1	12,4	9,4

Dostęp do wódki jako bardzo łatwy oceniło 32,8% lubelskich gimnazjalistów. Dla porównania najwięcej uczniów uznało, że dostęp do wódki jest bardzo łatwy w woj. śląskim (43%), a najmniej w woj. świętokrzyskim (30,2%). W przypadku starszych uczniów w woj. lubelskim 67,4% oceniło dostęp do wódki jako bardzo łatwy. Najmniej uczniów oceniających dostępność jako bardzo łatwą z tej grupy wiekowej pochodziło z województwa dolnośląskiego, a najwięcej z małopolskiego

Bardzo łatwy dostęp do marihuany i haszyszu ma 12% młodszych uczniów z woj. lubelskiego, co plasuje to województwo na przedostatnim miejscu pod względem dostępności.

Dość duże odsetki uczniów deklarują bardzo łatwą dostępność leków uspokajających i nasennych we wszystkich województwach - w województwie lubelskim to 21,4% uczniów młodszych i 22,1% uczniów starszych.

Uczniów zapytano również o dokonywanie zakupów alkoholu w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tab. 8). Najwięcej osób z obydwu grup wiekowych zadeklarowało zakupy piwa, następnie w kolejności była wódka i wino. Popularność poszczególnych alkoholi była taka sama we wszystkich województwach.

Tabela 8. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	28,5	24,8	23,7	21,0	19,9	31,0	22,1	27,5
	Wino	11,2	8,2	8,9	8,3	7,2	15,5	9,1	9,9
	Wódka	17,8	15,3	13,2	13,5	12,3	21,9	14,7	18,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	51,5	57,8	59,3	55,8	53,1	57,2	52,7	59,3
	Wino	22,6	26,6	25,0	25,5	20,8	30,8	22,8	24,8
	Wódka	29,9	39,4	34,3	37,0	32,2	36,7	31,8	41,4

Podobne odsetki uczniów we wszystkich województwach nie znają miejsc, w których można łatwo kupić marihuanę lub haszysz. Ulica i park to miejsca, w których najłatwiej dokonać zakupu w opinii młodszej i starszej młodzieży ze wszystkich województw.

Tabela 9. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorski e	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec -kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Nie znam takich miejsc	57,6	57,1	62,6	63,0	65,6	68,0	61,6	60,6
	Ulica, park	23,6	22,7	21,1	22,0	18,6	15,1	20,1	22,5
	Szkoła	13,7	14,6	11,8	12,1	11,5	10,4	10,7	10,5
	Dyskoteka, bar	12,9	11,7	7,9	9,8	10,6	8,4	9,8	10,7
	Mieszkanie dealera	12,3	12,4	10,6	10,7	10,6	9,6	13,4	11,3
	Internet	11,0	10,2	9,6	9,3	10,3	6,8	8,4	9,2
	Inne miejsce	7,9	7,3	5,4	5,4	5,2	6,8	7,8	7,3
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Nie znam takich miejsc	48,4	48,5	58,3	54,9	52,2	59,9	54,0	47,3
	Ulica, park	28,3	26,4	20,8	23,9	25,0	22,1	27,6	27,8
	Szkoła	18,9	15,6	13,1	14,9	16,3	16,7	14,9	16,9
	Dyskoteka, bar	20,0	21,0	15,1	16,4	17,6	15,3	18,1	21,3
	Mieszkanie dealera	19,9	21,0	14,0	17,6	16,6	13,8	19,7	19,6
	Internet	11,1	11,4	11,3	11,0	10,9	11,6	11,9	11,6
	Inne miejsce	6,3	7,3	5,2	6,0	9,6	5,4	4,6	6,3

Tabela 10. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji jako bardzo duże

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palą papierosy od czasu do czasu	12,7	11,6	15,2	10,6	10,6	12,7	13,0	9,6
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	72,6	77,2	74,6	72,5	76,8	70,2	74,4	72,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	6,5	5,9	8,1	6,2	5,6	8,5	5,5	4,7
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	32,0	30,8	36,1	33,8	37,2	33,6	31,8	34,0
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	68,1	73,0	71,3	69,2	75,0	67,5	69,4	73,6
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	53,4	54,2	55,2	52,1	59,6	49,0	56,6	50,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	23,8	23,9	31,2	25,6	26,3	23,0	25,9	22,2
	Palą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	27,6	27,6	34,7	29,2	30,5	27,1	28,5	26,3
	Palą marihuanę lub haszysz regularnie	56,3	60,3	66,4	59,0	64,4	55,1	61,1	59,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	36,8	34,6	41,7	34,1	36,2	36,3	36,8	32,8
	Biorą ecstasy regularnie	67,8	71,8	73,5	67,6	70,6	66,3	72,3	73,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	45,1	44,2	48,7	42,2	43,8	46,5	45,0	41,2
	Biorą amfetaminę regularnie	76,9	82,3	80,4	75,9	79,8	75,1	81,4	80,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	43,3	40,1	46,1	40,8	40,2	42,1	41,3	40,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	46,8	42,3	44,2	36,2	41,9	43,2	44,0	42,6
	Biorą dopalacze regularnie	81,0	86,3	83,4	79,9	83,9	81,6	83,6	87,2

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	13,6	11,2	14,7	13,9	11,7	12,9	13,0	12,7
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	74,4	77,8	75,3	76,1	76,6	73,3	80,6	79,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	6,1	6,2	7,4	7,2	4,9	8,5	7,0	6,6
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	33,8	39,0	36,0	36,1	37,5	34,2	35,4	38,8
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	71,2	77,9	71,1	72,5	74,3	66,9	75,2	77,6
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	51,9	48,0	47,0	45,6	48,4	48,0	53,9	47,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	17,6	15,6	20,3	19,5	17,5	19,0	17,8	17,0
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	21,1	21,1	24,9	22,9	21,9	22,6	23,1	21,2
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	54,7	58,7	59,5	54,3	55,4	50,0	58,6	55,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	35,9	35,4	37,9	35,1	35,5	39,0	35,8	37,4
	Biorą ecstasy regularnie	69,5	76,1	73,5	73,5	72,3	66,2	74,9	76,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	47,2	47,3	52,4	47,5	48,3	50,2	50,5	49,8
	Biorą amfetaminę regularnie	79,0	83,6	79,4	80,6	82,9	77,8	84,7	85,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	43,9	44,8	49,3	43,5	44,7	44,6	44,8	47,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	43,0	46,0	49,5	40,3	46,3	46,6	51,6	49,9
	Biorą dopalacze regularnie	82,5	88,0	85,4	79,2	85,9	79,1	90,9	88,1

Tabela 10 dotyczy oceny ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji. Młodzież z obydwu grup wiekowych i ze wszystkich województw najpowszechniej bardzo duże ryzyko przypisuje regularnemu zażywaniu dopalaczy. Młodzież zwraca uwagę w większym stopniu na wzór używania substancji i dotyczy to również młodych ludzi z woj. lubelskiego

Ważnym aspektem socjalizacji do picia alkoholu są reakcje rodziców na picie alkoholu. W tabeli 11 przedstawiono odsetki młodzieży, która może liczyć na przyzwolenie ojca lub/i matki na picie napojów alkoholowych. Zarówno w przypadku młodszej i starszej młodzieży rodzice rzadziej dają swoje przyzwolenie na picie alkoholu niż w innych województwach.

Tabela 11. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	28,2	38,7	24,1	22,0	33,5	32,1	31,8	35,2
	Matka	28,8	38,2	22,5	21,7	34,4	33,5	30,1	37,1
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	47,1	71,7	49,2	62,6	58,2	50,3	57,7	66,1
	Matka	50,9	75,3	52,8	65,7	60,5	53,2	61,5	70,7

Tabela 12. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15- 16 lat) Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	19,1	21,0	16,5	16,8	19,1	17,3	18,3	19,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	12,7	10,8	9,2	9,8	9,8	10,0	10,0	10,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,9	5,3	5,5	5,0	5,2	6,8	5,2	4,9
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Kiedykolkwiek w życiu	21,2	22,1	19,3	22,5	25,6	18,4	21,6	25,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	13,3	12,3	11,1	15,1	14,8	10,6	12,8	18,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,1	6,9	7,0	10,8	9,2	6,9	7,6	11,6

W tabeli 12 zaprezentowane zostało rozpowszechnienie grania w gry hazardowe. W województwie lubelskim jest ono w wielu przypadkach niższe niż w innych województwach bez względu na wiek badanych i czas używania.

Wśród uczniów z województwa lubelskiego poziom zaufania do badania ESPAD jest stosunkowo wysoki bez względu na wiek. Zarówno w woj. lubelskim jak i w innych województwach można zaobserwować podobną tendencję: młodsi podchodzą bardziej sceptycznie do badania.

Tabela 13. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Poziom klasy	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Lubelskie	Małopolskie	Mazowiec- kie	Śląskie	Święto- krzyskie	Wielko- polskie
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	16,2	13,3	15,7	17,3	14,1	13,5	15,3	12,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	11,5	9,1	10,8	13,0	12,8	12,2	7,0	9,0

Wnioski i rekomendacje

Zmiany zaobserwowane pomiędzy pomiarem przeprowadzonym w 2015 i 2019 roku mają pozytywny charakter. Szczególnie może cieszyć spadek używania kiedykolwiek w życiu substancji wziewnych i leków bez przepisu lekarza, a także dopalaczy.

Porównania między województwami pokazują, że rozpowszechnienie używania substancji psychoaktywnych nie odbiega od normy rówieśniczej. Jedynie rozpowszechnienie dopalaczy jest na wyższym poziomie.

Stosunkowo nowym zjawiskiem jest używanie e-papierosów, na które zapanowała swoista moda wśród młodych ludzi. W województwie lubelskim w ciągu 30 dni poprzedzających badanie e-papierosów używało 30,6 młodszej populacji i 37,3% starszej. Niepokojące jest, że młodzi ludzie postrzegają używanie e-papierosów jako bezpieczne.

Kolejne zjawisko, które powinno być monitorowane ze szczególną uwagą to incydenty silnego upicia się. Niepokój może budzić dość wysoki, na tle innych województw, odsetek starszej młodzieży, która upiła w okresie 30 dni poprzedzających badanie: 21,7%.

Pomimo tego, że pomiędzy pomiarami obniżyło się rozpowszechnienie używania dopalaczy, to zwraca uwagę, że młodsza młodzież w województwie lubelskim częściej w porównaniu z rówieśnikami sięgała po dopalacze w okresie 12 miesięcy i 30 dni poprzedzających badanie.

Najbardziej rozpowszechnioną substancją nielegalną wśród młodzieży są przetwory konopi. W województwie lubelskim ich używanie 30 dni przed badaniem kształtuje się na poziomie podobnym, co w całej Polsce.

W planowanych działaniach należy zwrócić uwagę na podtrzymywanie korzystnych trendów. Oddziaływania kierowane do młodzieży powinny unikać

moralizowania, przedstawiać rzetelną wiedzę, a także odpowiadać potrzebom młodych ludzi i być dopasowane do ich doświadczeń.

Skutecznym działaniem ograniczającym spożycie jest ograniczanie dostępności, tymczasem uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych, o którym można wnioskować na podstawie ocen respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Zwraca uwagę, że badani używają substancji psychoaktywnych głównie po to, by lepiej sobie radzić w relacjach społecznych. W tym kontekście warto zaproponować młodzieży warsztaty poświęcone wzmacnianiu kompetencji społecznych.